

LANDSKAPSARKITEKTUR
TRÄDGÅRD VÄXTPRODUKTIONSVETENSKAP
Rapportserie

Odling på barns villkor i en hållbar stadsutveckling

*Cultivation on Children's Terms
in a Sustainable Urban Development*

Anna Litsmark och Fredrika Mårtensson

Sveriges lantbruksuniversitet
Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap

Rapport 2020:4
ISBN 978-91-576-8977-1
Alnarp 2020

LANDSKAPSARKITEKTUR
TRÄDGÅRD VÄXTPRODUKTIONSVETENSKAP
Rapportserie

Odling på barns villkor i en hållbar stadsutveckling

*Cultivation on Children's Terms
in a Sustainable Urban Development*

Anna Litsmark och Fredrika Mårtensson

Institutionen för arbetsvetenskap, ekonomi och miljöpsykologi

Sveriges lantbruksuniversitet
Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap

Rapport 2020:4
ISBN 978-91-576-8977-1
Alnarp 2020

Odling på barns villkor i en hållbar stadsutveckling

Anna Litsmark SLU, Institutionen för arbetsvetenskap, ekonomi och miljöpsykologi, anna.litsmark@slu.se

Fredrika Mårtensson SLU, Institutionen för arbetsvetenskap, ekonomi och miljöpsykologi, fredrika.martensson@slu.se

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsår: 2020

Omslagsbild: Anna Litsmark

Serietitel: Odling på barns villkor i en hållbar stadsutveckling

Delnummer i serien: 2020-4

ISSN:

ISBN: 978-91-576-8977-1

Elektronisk publicering: <https://pub.epsilon.slu.se>

Bibliografisk referens:

Nyckelord: stadsodling, barns lek, utomhuspedagogik, folkhälsa, urban odling, hållbar utveckling, ekosystemtjänster

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap

Institutionen för arbetsvetenskap, ekonomi och miljöpsykologi

Sammanfattning

Stadsodling kan fungera som ett inslag i en stadsbyggnadskonst där vi förvaltar odlingsbar mark och människors relationer till platser på ett hållbart sätt. I föreliggande studie undersöktes möjligheten för odlingsverksamheter med barn att bidra till deras naturkontakt, lek och lärande. Odlingarnas bidrag till invånarnas omförhandling av sin relation till platsen mot mer hållbara vardagsvanor och möjligheter att delta i lokalsamhället diskuteras också. Med fältarbetet som ram följdes två odlingsverksamheter under våren 2019 genom deltagande observation i barngrupperna och samtalsintervjuer med vuxna engagerade i verksamheten. Resultaten visar hur stadsodling kan erbjuda specifika former för naturkontakt med positiva implikationer för barns lek, lärande och utveckling. Författarna argumenterar för att medvetna steg tas för att tillvarata barns spontana intresse för trädgårdsrummets möjligheter som kan balansera trädgårdspraktikens beroende av vuxnas expertis. Studiens konklusion är att en stadsodling på barns villkor som tar tillvara deras nyfikenhet, lekfullhet och självstyrda aktivitet kan bidra till utvecklingen av nya format för odlande som tydligare bidrar till olika ekosystemtjänster i en hållbar utveckling av stadsdelar.

Nyckelord: stadsodling, barns lek, utomhuspedagogik, folkhälsa, urban odling, hållbar utveckling, ekosystemtjänster

Abstract

Urban agriculture can be used as a feature for managing land and people's relationships to place in a sustainable way. In the present study the possibility of urban agriculture contributing to children's contact with nature, play and learning is investigated. Also discussed is the role of cultivation for inhabitants' renegotiation of their relationship with place with their development of sustainable everyday habits and participation in the local community. Two urban agriculture projects with children were followed with participant observation and interviews as a part of a fieldwork during spring 2019. The results show how urban agriculture can offer particular forms of contact with nature with positive implications for children play, learning and development. The authors argue for steps taken to nurture children's spontaneous interest in the garden room in order to balance the traditional practices of horticulture being dependent on adult expertise. A conclusion of the study is that a cultivation on children's terms taking advantage of their curiosity, playfulness and self-directed activity can contribute to new formats for horticulture with improved capacity to carry ecosystem services vital in the development of sustainable neighborhoods.

Keywords: urban agriculture, children's play, outdoor education, public health, sustainable development, ecosystem services

Förord

Projektet *Stadsodling på barns villkor i en hållbar stadsutveckling* är genomfört vid institutionen för arbetsvetenskap, ekonomi och miljöpsykologi vid SLU i Alnarp, inom ramen för arbetet i Skåne Local Interaction Platform i Mistra Urban Futures. Inom dess panel för områdesutveckling har vi i ett samarbete med anställda från Malmö stad, Malmö universitet och Lunds universitet behandlat samhällsplaneringens möjligheter att bidra till en hållbar utveckling av stadsdelar. De östra delarna av Malmö och områdena för Sofielund och Rosengård har stått i fokus och blivit föremål för besök, samtal och studier. Som forskare i miljöpsykologi föll vårt intresse på den tillförsikt som omger stadsodlingars roll i stadsutveckling här och på andra håll. Med denna studie har vi velat undersöka möjligheterna för stadsodling att bedrivas på barns villkor och samtidigt bidra till en större helhet av ekologisk såväl som social hållbarhet. Det gör vi mot bakgrund av egen och andras forskning som visar hur barns interaktion med natur under utevistelse får betydelse för deras lek, lärande och utveckling och är en viktig hälsfaktor. Här ställer vi frågan huruvida de positiva effekterna av naturkontakt också gäller när barn involveras i odlingsverksamhet och dessutom om sådan verksamhet kan förväntas bidra till socialt kapital i stadsdelen.

Vi vill särskilt tacka de verksamheter med stadsodling som generöst erbjöd oss att bedriva våra fältstudier: Tack Sara Stiber med personal vid Guldängens bygglekplats! Tack Lena Friblick med personal vid Botildenborgs skolträdgård! Vi vill också tacka panelens medlemmar med Roger Hildingsson, Jamil Khan, Per-Arne Nilsson, Joakim Nordqvist och Nina Vogel för intressanta samtal som hjälpt oss att sätta perspektiv på frågan.

Innehållsförteckning

Inledning	1
Bakgrund.....	2
Barns naturkontakt i staden	2
Stadsodling som fenomen	3
Stadsodling och hållbar utveckling	4
Stadsodlingens bidrag till relationen mellan individ och plats.....	5
Syfte och frågeställningar.....	7
Material och metod.....	8
Bygg- och odlingslekplatsen	8
Verksamheten och platsen.....	8
Aktiviteter med barnen	9
Stadsdelsskolträdgården	10
Verksamheten och platsen.....	10
Aktiviteter med barnen	12
Deltagande observation	12
Dokument	13
Analys	14
Metodreflektion.....	14
Resultat.....	15
Inledning	15
Del I: Odlingens roll för barns lek, lärande och utveckling	15
Lärande kring växter	15
Att upptäcka smaker.....	16
Djur	16
Kaninhålorna blir lek.....	17
Betydelsen av vatten.....	18
Fantasilek	18
Rörelse och lust att arbeta	19
Positiv naturkontakt	20
Utmaningar och testa gränser	20
Frågor kring moral	21
Del II: Odlingens roll i en hållbar stadsutveckling.....	21
Platsens potential i stadsodling	21
Vi och de	22
Ringar på vattnet	23
Diskussion	23
Litteraturförteckning	27
Appendix A	33
Appendix B	35
Appendix C	36

Inledning

Stadsförnyelse- och stadsbyggnadsprojekt lyfter idag fram odling som ett viktigt inslag när man vill få ytorna mellan husen att bidra till en hållbar stadsutveckling. I den kontexten fungerar stadsodling som sinnebild för en samhällsplanering som kombinerar ekologisk och social hållbarhet (Delshammar et al., 2012). En utveckling där invånarnas naturkontakt värnas fungerar som en motbild till det täta stadsbyggande där barns behov av tillgång till natur får stå tillbaka (Mårtensson & Nordström, 2017). Barn hör också till de grupper som är mest beroende av mellanrummen i staden (Nordström, 2002; Johansson, Kollberg & Bergström 2009; Mårtensson et al., 2011) och en tätare stadsstruktur med nya mer konstgjorda lekmiljöer leder generellt till en degradering av deras livsmiljö (Johansson et al., 2020). I det sammanhanget blir stadsodling gärna en verksamhet förknippad med många förhoppningar som rör barns rätt att ta plats i staden och tillgodose basala behov av naturkontakt.

Alla invånares tillgång till grönska är avgörande i en strategi för jämlik hälsa, men generellt finns en tendens till mindre natur i mindre välbeställda stadsdelar (Astell-Burt et al., 2014; Haaland & van den Bosch, 2015; Rigolon, 2016; WHO, 2016) också i Sverige (Eriksson & Löhmus, 2018). Undantaget är de allra mest förmögna som generellt exponeras för minst bostadsnära grönska (Persson, Eriksson & Löhmus, 2018), men samtidigt bedöms vara mindre sårbara genom att vara rörliga och kunna söka upp natur på annat håll (Karsten, 2005). Störst genomslag på hälsan visar sig grönskan ha i socioekonomiskt svaga stadsdelar där ohälsan är störst (Mårtensson et al., 2009; Dadvand et al., 2012; WHO, 2016).

Barn och ungas tillgång till bra utemiljöer i vardagen är en välfärds- och folkhälsofråga. Utemiljöer med natur som stimulerar till lek och rekreation har visat sig bidra till mental och fysisk hälsa och barns möjlighet att utveckla olika livskompetenser (Chawla, 2015; Wells, Jimenez & Mårtensson, 2018). Vilken betydelse kan det då ha för barnen, det lokala livet och folkhälsan om det ordnas för odlingsaktiviteter i staden? Stadsodling med barn idag har många gemensamma nämnare med tidigare epokers satsningar på barns naturkontakt, samtidigt som nya synsätt på barn och deras fostran påverkar formerna för verksamheterna (Wake, 2008). Klimatförändringarna och de mycket påtagliga miljöhot som dessa skapar bidrar också med ett förändringstryck som kan förväntas sätta spår i arbetet. Det är mot denna bakgrund som vi bedömer det intressant att undersöka de nya uttryck för stadsodling som uppstår idag; vad dessa verksamheter betyder för de barn och barngrupper som deltar och hur odlingarna och det sociala livet kring dessa kan påverka livet mellan husen i stort. I fokus står stadsodlingens eventuella bidrag till människors omförhandling med platsen i en hållbar utveckling av stadsdelar.

Utgångspunkten för arbetet är de diskurser i ämnet som idag förs i det tvärfackliga fält av utredningar och forskningsstudier - med hemvist i ämnen som miljöpsykologi, stadsplanering, statsvetenskap och landskapsarkitektur - som behandlar frågan om utemiljöernas roll för utvecklingsprocesser hos individer, grupper och samhällen. Med utgångspunkt i socialpsykologiska resonemang kring barnens relation till platsen vid stadsodling försöker vi bidra till att överbrygga en del av de akademiska diken som gärna uppstår när den miljöpsykologiska kunskapen om naturkontaktens betydelse för individen skall kombineras med övergripande makroperspektiv på samhällsutvecklingen. Föremål för studien är två stadsodlingsprojekt i Malmö som involverar barn i förskola och förskoleklass.

Bakgrund

Barns naturkontakt i staden

I Malmös översiktsplan framställs den hållbara staden som tät, grön och funktionsblandad (Malmö Stad, 2018). Här beskrivs hur barnen skall växa upp med korta avstånd till lekplatser, parker, naturområden och fritidsanläggningar med utemiljöer som är utvecklande och stimulerande. I detta sammanhang lyfts stadsodling fram som ett inslag i stadsbilden:

I tättbebyggda kvarter finns plats för vatten, grönska, spontanodling och för möten. En tillåtande och stödjande attityd från stadens sida gör att medborgarinitiativ för att öka grönskan i stadsrummen är vanliga och uppskattade. (Malmö Stad, 2018, s. 8).

Samtidigt som gröna livsmiljöer ofta utgör ett viktigt ledord i planeringen finns det få regler för hur barns utemiljöer ska utformas och det är upp till varje kommun att omsätta plan- och bygglagen, miljöbalken, skollagen och barnkonventionen i planeringen (Mårtensson & Nordström, 2017). När den fysiska planeringen i allt högre grad låter medborgarna värna sina egna intressen (Henecke & Khan, 2002) får det ofta negativa konsekvenser för barn (Cele, 2013). När hälsa uppfattas som ett resultat av individens val skymmer det gärna sikten för hur sociala och fysiska vardagsstrukturer utgör grundläggande villkor för individen som påverkar deras aktivitet och sociala liv. Hur barn och ungas levnadsvillkor ser ut har betydelse för deras fysiska och psykiska hälsa både på kort och lång sikt, framhäver Stigendal och Östergren (2013, s. 34) och beskriver hur en hållbar utveckling förutsätter en miljö som stödjer deras utveckling:

Svenska barn hör till de mest gynnade i världen hälsomässigt sett, men denna goda hälsa är inte fördelad på ett socialt jämlikt sätt. Det viktigaste för barns och ungas hälsa är en miljö som stödjer deras utveckling, i hemmet, på fritiden, i förskolan och i skolan. I denna miljö är sociala relationer, familjens ekonomi, levnadsvanor, goda förutsättningar att lyckas i skolan samt en bra övergång till arbete och försörjning några av de viktigaste förutsättningarna för bra hälsa under barndomen och resten av livet.

Mycket pekar mot att barn spenderar allt mindre tid utomhus (Louv, 2005) vilket kan få negativa konsekvenser för individer, grupper och samhället i stort. Gröna miljöer skapar utrymme för mer varierade former för lek och samspel mellan barn och gör det lättare för barn med olika förutsättningar att leka med varandra (Mårtensson et al., 2009, 2014). I en miljö rik på natur skapas förutsättningar för barns självreglering och möjligheter att tillgodose behov och önsknings (Mårtensson, 2012). Såväl studier i Sverige som internationellt visar hur tillgången till rymliga utemiljöer som är gröna och varierade får bättre välmående med bättre nattsömn, fysik och tillgång till olika exekutiva funktioner så som koncentration (Kahn & Kellert, 2002; Mårtensson, 2012; Söderström et al., 2013; Wells, Jimenez & Mårtensson, 2018). Samtidigt kan utemiljön spela en viktig roll också för barns lärande; både mer extensiva former av lärande som ger bildning och skolning inom olika fack (Björklid, 2005; Jordet 2010; Fägerstam 2012) och det som Chawla (2015) beskriver som livskompetenser.

Vilken relation vi utvecklar till naturen under barndomen har också betydelse för hur denna relation utvecklas på sikt och påverkar våra möjligheter att utveckla hållbara samhällen. Matteo Giusti (2019) visade i en studie hur barn i Stockholm som i högre grad identifierade sig med stad än med natur i mindre grad sa sig vilja arbeta med naturen. Brist på kontakt med natur kan medföra att barn växer upp utan kunskap om

jordens ekosystem och grundläggande insikter om hur mänskligheten är beroende av dessa system för att överleva (Balmford et al., 2002; Thomson & Bebbington, 2005). Många menar att positiva erfarenheter av djur- och växtliv i barndomen bidrar till att vi värdesätter naturen (Mårtensson et al., 2011; Nyberg & Sanders, 2014) medan en brist på naturkontakt kan bidra till en motsvarande likgiltighet inför naturen (Schultz, 2002; Frantz et al., 2005; Chawla, 2007; Nisbet, Zelenski & Murphy, 2009; Aaskov Knudsen & Hjulmann Seidler, 2013; Liefländer et al., 2013).

Stadsodling som fenomen

Stadsodling reduceras ibland till en trend förknippad med övergående livsstilsförändringar, men vi kan också förstå stadsodling som ett av många uttryck för en nödvändig omförhandling mellan människan och biosfären för att möta miljöhoten. Ur det perspektivet måste odlingsbar mark nära bosättningar tas tillvara och bidra till närproducerad mat i mindre transportberoende och lokala försörjningssystem (Tunström, Gunnarsson-Östling & Bradley, 2005). Oavsett vilken tyngd vi tillskriver stadsodlingens roll i samhällsutvecklingen så utgör den de facto ett populärt inslag i många svenska städer. Malmö hör till de svenska städer som lyfter fram stadsodlandet som ett sätt att producera ekosystemtjänster som bidrar till en långsiktigt ekologiskt, ekonomiskt och socialt hållbar utveckling.

Att odla i staden är inget nytt fenomen (Björklund, 2010; Delshammar et al., 2012). Det har funnits en kontinuitet av odling i städer från förindustriell tid fram tills idag, även om syftet varierat och odlandet har tagit sig olika uttryck. I de förindustriella städerna hade alla borgare tillgång till mark med odlingar som en integrerad del av försörjningssystemet. Med industrialisering och urbanisering kom fattigdom, arbetslöshet och slumbildningar och naturkontakten fick ett ökat symbolvärde som hälsobringare, samtidigt som odlingarna var ett helt avgörande bidrag till familjers försörjning.

Med början i Malmö fick kolonirörelsen sitt genomslag i Sverige under slutet av 1800-talet (Bergquist, 1996). Koloniträdgårdsföreningarna skulle vara öppna för alla men var samtidigt förenade med avgifter och ställde krav på odlarnas skötsamhet (Bergquist, 1996). Allt eftersom städer expanderat har marken för koloniodlingar hamnat i blickfånget för exploatering och det har uppstått en större ovisshet kring områdenas framtid (Drost, 1995). I stadsodling har frilandsodlandet av bär och grönsaker för egen konsumtion i viss mån ersatts av odlingar med mer kollektiva inslag (Delshammar et al., 2012) - där det inte är självklart att den som sår är den som skördar. Under senare delen av 1900-talet var det odlingarnas betydelse för det sociala livet och utvecklingen av gemenskaper i stadsdelar det som främst lyftes fram (se t ex Horgby & Jarlov, 1991; Bergqvist, 1996). På senare år har odlingens funktioner för människor och djur återigen lyfts fram med fokus på närproducerad mat och mer hållbara processer kring allt som rör jord, frön och det växande (se t.ex. Stadsjord, 2020 och Matparken, 2020).

Vad menas då med stadsodling i dagens bemärkelse? Stadsodling kan syfta på all sorts odling som äger rum i en stad, i allt från kommunens blomsterurnor till odlingarna på den privata balkongen eller kolonilotten. Odlingarna bedrivs i olika format, involverar olika typer av aktörer, är i olika stor skala och bedrivs på olika typer av platser. Men när kommuner lyfter fram stadsodling som en strategi för samhällsförändring är det framförallt den kollektiva odling som sker på allmän platsmark som åsyftas (se t.ex. Göteborg stad, 2019; Malmö stad, 2019 och Stockholm stad, 2019). Malmö stad skiljer

på odlingar som tillgängliga för allmänheten där det finns ett avtal mellan staden och en förening för upplåtelsen av marken, från annan odling på kvartersmark där man tar ut en kostnad från företag eller privatpersoner för att bruka jorden (Stadsodling Malmö, 2019; Malmö stad, 2019).

Vid förra sekelskiftet var skolträdgårdar ett viktigt inslag i den svenska skolan. Då var odling ett skolämne med främsta syftet att lära barn och unga att odla för att täcka husbehov av mat. När skolträdgården återigen blir vanligare ser motiven annorlunda ut. Åkerblom (2005) menar att skolträdgården alltid syftat till att ge barn kunskap, men att fokus förskjutits från odlandet i sig och mer uppfattas som ett pedagogiskt verktyg för att ge barn mer generell kunskap om matproduktion, matvanor, kulturlandskapet och matens roll för hälsa och miljö:

Skolträdgården är ett pedagogiskt verktyg som påverkar såväl formellt som informellt lärande, erbjuder sinnliga upplevelser och fungerar som social mötesplats. [...] [Skolträdgården kan] också innebära nya möjligheter för lek, rörelse och kreativitet, till att träna förmågan att umgås med andra, ta ansvar och social fostran. [...] Genom organiserat trädgårdsarbete skapas både möjligheter att uppleva naturens principer och att uppleva trädgård som en modell av det producerande kulturlandskapet (människans bruk av naturen) (Åkerblom 2005, s. 72 och 78).

Vi ser hur intresset för stadsodlingar fluktuerar över tid men kanske ännu mer hur de ambitioner som kringgärdar odlingarna skiftar sitt fokus med de utmaningar som samhället uppfattar att det står inför. På olika sätt berör de alla frågor som handlar om människors möjligheter att leva ett gott liv i socialt och ekologiska hållbara lokalsamhällen.

Stadsodling och hållbar utveckling

”Hållbar utveckling” kan definieras som ”en utveckling som tillgodoser dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillgodose sina behov” (Fegler & Unemo, 2000, s. 23). I FN-rapporten *Vår gemensamma framtid*, som gav begreppet en internationell spridning, beskrivs hur ”utveckling och tillväxt måste äga rum på miljöns villkor” och att ”hållbar social utveckling och ekonomisk tillväxt är omöjligt att uppnå om miljön ödeläggs och naturresurserna överexploateras” (Andrews & Granath, 2016, s. 1). Tanken är att de tre dimensionerna av ekologisk-, social och ekonomisk hållbarhet tillsammans verkar för en hållbar utveckling (Sarlöv Herlin, 2012; Persson & Persson, 2015; Andrews & Granath, 2016).

Socioekologisk stadsutveckling är ett begrepp som lyfts fram i samhällsbyggandet idag och grundar sig i tanken att det är möjligt att koppla samman ekologisk hänsyn med social omtanke i den lokala stadsutvecklingen (Tunström et al., 2015). Vi har tidigare nämnt hur stadsodlingen har kommit att fungera som en symbol för en planering som kombinerar ekologisk och social hållbarhet. I litteraturen beskrivs möjligheten till positiva synergier mellan ekologisk och social hållbarhet, men också de utmaningar det innebär när man försöker förstå och formulera gemensamma mål och se till deras uppfyllnad (Murphy, 2012; Tunström et al., 2015; Persson, 2018). Generellt betraktas social hållbarhet som mer komplicerat att kartlägga än ekologisk hållbarhet och man kan argumentera för att allt som rör hållbarhet också har en social aspekt (Littig & Grießler, 2005; Åhman, 2013).

För att skapa en förståelse för kopplingen mellan social och ekologisk hållbarhet kan Kate Raworths (2012) ”livboj” eller ”doughnut of social and planetary boundaries”

användas som utgångspunkt. Hon har skapat en modell för att beskriva våra sociala och planetära gränser i nio dimensioner (Rockström et al., 2009) tillsammans med tolv sociala mål som härrör ur FN:s hållbara utvecklingsmål (Raworth, 2012; United Nations, 2019). Den yttre ringen av modellen utgörs av de planetära gränser som om de överstigs innebär stora risker för våra samhällen där hela jordsystemet kan destabiliseras. En inre ring representerar i sin tur minimistandarden för de sociala målen som om de underskrids medför att människor saknar tillgång till livets väsentligheter såsom hälso- och sjukvård, mat, rent vatten, sanitet, demokrati och så vidare. Inom ramen för dessa gränsvärden ligger det säkra och rättvisa levnadsutrymme som mänskligheten måste använda sig av för att undvika sociala och ekologiska kriser (Raworth, 2012). Då alla system är sammankopplade har både den lokala och den globala skalan betydelse för mänsklighetens välbefinnande (Högberg, 2014).

Ekologisk hållbarhet är den dimension i hållbar utveckling som mest utförligt definierats. Den beskriver hur hanteringen av naturresurser, arter och ekosystem (Anan & Sen, 2000) håller sig inom ramen för det ”tak” som definieras av Raworth (2012). När det gäller stadsodling finns det ett antal potentiellt positiva ekologiska effekter på ekosystemet som rör frågor som biologisk mångfald och dagvattenhantering som kan bidra till att hålla de planetära barriärerna intakta. Men också stadsodlingens potentiellt negativa effekter på de ekologiska sammanhangen kräver uppmärksamhet. Hit hör frågor kring odlingarnas förbrukning av energi och vatten, konstgödsel och bekämpningsmedel och bidrag till spridningen av invasiva arter, patogener och skadedjur (Lin et al., 2015). Närliggande frågor är vad luft- och markföröringarna innebär för de som odlar på denna mark och förtär det som odlas där (Aerts et al., 2016). I vissa fall kan det vara bättre med träd än grönsaker på en plats för att reglera faktorer lokalt som luftkvalitet, temperatur och dagvatten (Aerts et al., 2016).

Social hållbarhet är den dimension av hållbar utveckling som det finns minst konsensus kring (Högberg, 2014). Det finns många olika infallsvinklar på ämnet liksom förslag på skalor och mått för att värdera den (Östergren, 2012; Hedenfelt, 2013; Ström, Molnar & Isemo, 2017). Applicerat på livsmedelssystemet så handlar social hållbarhet om komplexa förhållanden som rör själva bruket av den fysiska miljön men också i hög grad de system som odlingarna förekommer i och de ekonomiska sammanhang som rör produktionen och tillgången till livsmedel. Om ett av dessa hållbarhetens ben – det ekonomiska, ekologiska eller sociala - inte fungerar så misslyckas systemet i sin helhet. För hållbarhet krävs en balansering av dessa dimensioner med respekt för långsiktiga såväl som kortsiktiga mål.

Vi har idag en hel del insikter om betydelsen av att barn får naturkontakt under lekar, raster och transporter i vardagen, medan en systematisk granskning av stadsodlingens potentiella roll ännu saknas. I denna studie ser vi hur stadsodling med barn kan bidra till utvecklingen av hållbara samhällen med sociala aspekter i fokus och de ekologiska hållbarhetsmålen som fond.

Stadsodlingens bidrag till relationen mellan individ och plats

Stadsodling är en försörjande ekosystemtjänst i den utsträckning den bidrar till närproducerad mat (Delshammar, 2011; Tunström, Gunnarström-Östling & Bradley, 2015) och samtidigt en reglerande ekosystemtjänst i den mån den också framgångsrikt bidrar till regleringen av skugga, temperatur och luftkvalitet till gagn för människor, vegetation och andra medvarelser i staden (Lin et al., 2015; Aerts et al., 2016 & Brown

et al., 2016). Men det som framförallt framhävs i litteraturen är stadsodlingens potentiella bidrag till olika kulturella ekosystemtjänster i den sociala dimensionen av en hållbar samhällsutveckling (Martin, Clift & Christie, 2016; Säumel et al., 2019).

Stadsodlingar kan bidra med pedagogiska rum där invånarna tillägnar sig kunskap om mat och odling och på sikt utvecklar mer klimatsmarta vardagstrategier (Chawla, 2007; Delsammar, 2011; Jansson, 2012; Bendt et al., 2013; Tunström, Gunnarström-Östling & Bradley, 2015; Persson, 2018). Hale med kollegor (2011) beskriver hur gemensamhetsodlingar kan påverka matvanor, öka intaget av frukt och grönt och bidra till fysisk aktivitet medan andra författare pekar på mer renodlade sociala vinster där gemenskaper över generation och kultur skapas (Holland, 2004; Delshammar, 2011; Hale et al., 2011; Tunström, Gunnarström-Östling & Bradley, 2015; Bonow & Normark, 2018).

När det gäller barn har vi idag ganska god kunskap om naturkontaktens roll under mer fria former för lek och utvistelse som positivt kan bidra till barns hälsa och utveckling (Se t.ex. Söderström et al. 2014; Wells et al., 2018). Däremot saknas kunskap om naturkontaktens betydelse vid mer organiserade former för umgänge och samspel som de vid stadsodling. Kan även stadsodling med barn fungera som en strategi för att öka livskvalitet och hälsa för barn och bidra till en hållbar stadsutveckling? Hur kan odlingsformatet anpassas för att på bästa sätt ta tillvara den potential vi vet vilar i barns kontakt med natur?

Odling kan vara en strategi för aktivering av platser i staden. Naturkontakten tillmäts ett egenvärde men får också olika funktioner i individers och gruppers utveckling. Stadsodling kan stärka det sociala livet i ett område och skapa en plattform för invånarnas engagemang i lokalsamhället (Hale et al., 2011). Odlingens platser blir arenor för direktdemokrati genom att invånarna får möjlighet att delta i utformning och användning av gemensamma rum i staden (Tunström, Gunnarström-Östling & Bradley, 2015). Det kan ge invånarna möjlighet att ta staden i besittning (Delshammar et al., 2012). Ett bidrag till hållbar lokal utveckling är att man här inte förväntas vara konsument utan själv kan vara med och skapa värden (Mitchell, 2003), vilket skiljer platser med stadsodling från många mer kommersiella rum i staden. En viktig skillnad mellan odling i den privata trädgården eller i jordbruket på landsbygden är att aktiviteten är integrerad i stadens ekonomiska, ekologiska och sociala system - det urbana ekosystemet (RUF, 2006).

Man kan beskriva social hållbarhet i termer av människors förmåga att konvertera ekonomiska tillgångar till välfärd, men också, som här, i termer av hur socialt kapital byggs upp (Lehtonen, 2004; Adams, 2006). Författarna beskriver hur socialt kapital kan studeras i sina uttryck med normer, tillit och ömsesidighet som bidrar till samhällens effektivitet, men också jämlikhet i hälsa och välfärd som ger människor bättre tillgång till socialt stöd, kapacitet till anpassning och möjlighet att utöva sina rättigheter, ta socialt ansvar och skapa samhällen som fungerar. Raworth (2012) pekar på vikten av att människor mår bra, är produktiva och känner egenmakt och listar elva mer specifika indikationer på ett socialt hållbart samhälle. Hon konstaterar också att mänskligheten inte har lyckats skapa sådana samhällen hittills. Murphy (2012) listar mer specifikt dimensioner som går att relatera till det sociala livet i en stadsdel med fokus på rättvisa, medvetenhet kring hållbarhet, social sammanhållning och deltagande.

I Boverkets (2010) rapport *Socialt hållbar stadsutveckling - en kunskapsöversikt* presenteras planeringsprinciper för att främja integration och en socialt hållbar utveckling som tar fokus på olika gruppers behov och förutsättningar med betoning på

sociala möten samt jämställdhet mellan kvinnor och män (Boverket, 2010: 21). I rapporten listas fem teman med en allmän instruktion för deras genomförande: 1) *Helhetssyn*; att se områdesförnyelse som en del i den övergripande stadsutvecklingen och att kombinera fysiska och sociala åtgärder. 2) *Variation*; att åstadkomma variation när det gäller funktioner, boendeformer och gestaltning. 3) *Samband*; att länka samman olika delar av staden. 4) *Identitet*; att skapa förutsättningar för individens positiva identifiering med sitt bostadsområde och områdets identitet utåt. 5) *Inflytande och samverkan*; att områdesförnyelse behöver utgå från de som bor i området och genomförs i samverkan (Boverket, 2010: 43).

En mer strukturell analys av stadsodling kan leda till frågor om vem som har tillgång till och förfogar över dessa platser i stadsrummet (Rosol, 2012; McClintock, 2018). Då det kan uppfattas som en privatisering av gemensam parkmark (Larsson 2009; Delshammar, 2011) blir det viktigt att jobba för att de uppfattas som öppna och tillgängliga, påpekar Larsson (2009, s. 132):

Det finns en risk att en stadsdelsträdgård lutar över åt att upplevas som halvprivat, då brukarna utgör en gemenskap och då de sammansvetsas av att vara intresserade av odling.

Stadodling i större skala utan vaksamhet mot dessa aspekter skulle kunna begränsa invånarnas rörlighet och tillgång till stadens natur på ett sätt som bidrar till exkludering, orättvisa och förstärkt ojämlikhet i hälsa. Det finns en risk att odling används för grön gentrifiering där man profilerar bostadsområdet, vilket leder till ökade bostadspriser och att socioekonomiskt svagare hushåll tvingas flytta (Voicu & Been, 2008; Specht et al., 2014; Tornaghi, 2014; Braswell, 2018). Stadsodling beskrivs ibland som en del av en neoliberal strategi där förvaltning och underhåll av staden läggs över på medborgare (Knigge, 2009; Rosol, 2012; Tornaghi, 2014) samtidigt som det förstärker tendenser till ett starkare civilt engagemang i mer välbeställda bostadsområden (Friel et al., 2011; Roman-Alcalá, 2015). Exempel på det senare är när odlingar förläggs på tomter i väntan på bebyggelse (Lin et al., 2015) och brukarnas förädling av platsen och produktion av socialt kapital inte kommer dem själva till del när platsen senare bebyggs.

Syfte och frågeställningar

Målet med detta projekt är att belysa hur stadsodling kan fungera som ett inslag i en stadsbyggnadskonst där vi förvaltar odlingsbar mark och individers och grupper relationer till sådana platser på ett hållbart sätt. Mer specifikt tar vi fram kunskap om stadsodlingens möjligheter att bidra till utvecklingen av hållbara stadsdelar i en verksamhet som sker på barns villkor.

Vi är särskilt uppmärksamma mot olika uttryck för utveckling och förändring i de deltagandes relationer till platsen och varandra. En vidare fråga vi ställer oss är hur odlingar kan bidra till en omförhandling av människors relation till platsen mot mer hållbara vardagsvanor, levnadsvanor och praktiker och deras möjligheter att orientera sig i och delta i lokalsamhället. Men även om odlingsaktiviteterna värderas i förhållande till de större ekologiska och sociala vardagssammanhang uppfattas de samtidigt som uttryck för processer hos individer och grupper med implikationer för deras lek, lärande och utveckling (Hale et al., 2011). Ett miljöpsykologiskt perspektiv

med fokus på miljöbetingad utveckling hos individer är utgångspunkten och bildar det underlag kring vilket den vidare diskussionen förs.

Syftet med studien är att undersöka hur stadsodling med barn kan bidra till en hållbar områdesutveckling med fokus på: 1) Hur bidrar verksamheten till positiva former för naturkontakt med utrymme för barns naturkontakt, lek och lärande? 2) Hur bidrar verksamheten till en omförhandling av invånarnas relation till platsen mot mer hållbara vardagsvanor, levnadsvanor och praktiker? 3) Hur bidrar verksamheten till deltagarnas möjligheter att orientera sig i och delta i lokalsamhället?

Material och metod

I projektet har två stadsodlingsprojekt som involverar barn i Malmö följts under våren 2019 med fältarbete som ram. Projektet bedrevs som ett fältarbete av försteförfattaren vid alla tillfällen utom ett där andraförfattaren genomförde datainsamlingen. Fältarbetet var upplagt som deltagande observation i barngrupperna i kombination med samtalsintervjuer med vuxna i barnens omgivning; såsom lärare och aktiva i verksamheten. Planeringsdokument, projektutvärderingar och andra dokument som beskriver verksamheterna ingick som referensmaterial för analysen. Nedan presenteras de valda studieobjekten och därefter följer en beskrivning av genomförandet.

Bygg- och odlingslekplatsen

Verksamheten och platsen

Bygg- och odlingslekplatsen är en verksamhet i Uddeholmsparken i Malmö på en plats som även kallas Gullängen. Parken utgörs till största delen av en öppen gräsyta med ett antal asfalterade och grusade gångvägar som leder genom området. Den del av parken som är föremål för studien ligger i parkens östra delar (*se Figur 1*). Parkmarken ligger mellan bostadsområdet Lönngården och industriområdet Annelund med Pågens bageri som närmsta granne. Lönngården består av flerfamiljshus i fyra våningar från 1930-talet och på parkens östra sida ligger en förskola och en moské. Det omkringliggande området utgörs av bostadshus, industri och småskaliga verksamheter och till Malmös stadskärna är det fyra kilometer.

Centralt på bygg- och odlingslekplatsen finns två färgstarka containrar i vinkel med odlings- och bikupor på taket. Runtom containrarna finns kojbyggen och odlingslådor i olika storlekar, men även eldstäder, sittplatser, ett växthus under uppbyggnad, ett område för vattenlek och några mindre fruktträd. Förutom det karaktäristiska uttrycket i färg och form avgränsas lekplatsen från omgivande park med ett rep som är lätt att kliva över. Under sommarhalvåret avslöjar det friväxande gräset på bygg- och odlingslekplatsen att det är en annan aktör som har hand om skötseln här än i övriga parken.

Initiativtagare till bygg- och odlingslekplatsen är föreningen Växtvärdet som beviljats ett treårigt stöd från Allmänna Arvsfonden för att driva projektet. Personalen inom projektet arbetar med att ta emot barn från förskolor, grundskolor och fritidshem och bedriver utepedagogisk verksamhet kring teman såsom snickeri och bygg, demokrati, odling, ekologi, mat och hållbarhet. Verksamheten organiserar även så att familjer med barn kan ha egna odlingslådor med träffar en gång i veckan och håller öppet och

bemannat för allmänheten under skollov. Projektet strävar efter att bli en permanent verksamhet i Malmö stad efter projekttiden som tar slut under 2019. På en skylt i anslutning till platsen beskrivs verksamheten så här:

Själva hjärtat i verksamheten är den tillåtande och lekfulla atmosfären, som genomsyras av demokrati, kollektiva skapandeprocesser och omsorg för platsen och odlingarna. Vårt förhållningssätt till lek är att ta den på fullaste allvar. Lek är barnets sätt att lära sig klara livet, förstå världen och kommunicera. Genom lek växer barn upp till medborgare med skaparkraft och framtidstro.

Figur 1. Uddeholmsparken med bygg- och odlingslekplatsen synlig i parkens östra del. Flygfotot är taget 2018-04-12. Ortofoto © Lantmäteriet.

Aktiviteterna med barnen

På tisdagsförmiddagar, mellan klockan 9.30 till 11.00, har under våren 2019 två avdelningar med totalt 23 barn från en förskola norr om Uddeholmsparken kommit till bygg- och odlingslekplatsen. Det första besöket skedde den 2 april och det sista den 4 juni, med uppehåll för påsklov och Valborg.

Under våren har temat för verksamheten varit demokrati med aktiviteter mer eller mindre formade utifrån detta. En typisk dag på bygg- och odlingslekplatsen bestod i att barnen anlände från förskolan gående i led, hållandes hand i hand. När barnen anlände till platsen bröts ledet upp och barnen fick möjlighet att röra sig fritt. Samling skedde med barn, pedagoger och ledare i den vinkel som utgörs av containrarna. En cirkel formades genom att låtsas blåsa upp en ballong där gruppen expanderade för varje blås och tillslut bildade en ring. Ibland genomfördes en namnlek som bestod av att ett barn/vuxen sa "Hej jag heter [namn]" och sedan gjorde en valfri rörelse. Gruppen svarade genom att säga "Hej [namn]" och härmade sedan rörelsen. Efter samlingen genomfördes ofta någon planerad aktivitet så som:

Lära-känna-platsen-bingo där barnen uppdelade i mindre grupper och med en pedagog/ledare letar efter djur, växter eller andra föremål för att bilda en rad på en bingobricka. När alla objekt på en rad hittats ropar gruppen "Bingo!".

Fototagning där barnen i mindre grupper tilldelas ett antal lappar med beskrivande ord såsom "konstig", "stiff", "barnslig", "ful", "vacker". De letar upp saker och situationer som de tyckte illustrerar orden på lapparna och fotar dessa. Vid ett tillfälle ute på stan.

Superhjältar där barnen tillsammans med en ledare från bygg- och odlingslekplatsen föreställer sig vara superhjältar med ett magiskt trollspö och superkrafter. Barnen funderar kring frågor såsom hur Malmö skulle se ut om de fick bestämma, vilka superkrafter de vill ha och hur de skulle använda dessa krafter för staden.

Skräp där barnen letar skräp på bygg- och odlingslekplatsen som de skapar saker med.

Bygg där barnen får testa verktyg och bygga kojor, käpphästar med mera.

Odling där barnen får göra olika odlingsaktiviteter, såsom att sätta "zombiemorötter", vilket innebär att de sätter resterna av morötter i jorden (toppen på moroten) med syfte att bladen ska växa och ge skörd.

Efter den organiserade aktiviteten fick barnen ofta välja själva vad de ville göra. Vid några tillfällen var hela passet mer fritt. Ofta erbjöds barnen någon aktivitet, såsom att bygga eller fixa i trädgården tillsammans med ledare. Att bygga var den aktivitet som lockade allra flest barn. Barnen rörde sig ofta mellan de olika erbjudna aktiviteterna och sådant som de själva hittade på, såsom att äta sköldsyra, leka fantasilekar, håva och hålla vatten i dammar, rita, kasta pil eller leta efter nyckelpigor. Efter ett par timmar samlades barnen, ledarna och pedagogerna på gräsytan intill containrarna. Besöket avslutades med en runda där varje barn fick berätta vad som hade varit roligast innan de på led och hand i hand, gick tillbaka mot förskolan.

Stadsdelsskolträdgården

Verksamheten och platsen

Stadsdelsskolträdgården är en av flera verksamheter på Botildenberg i utkanten av Malmö där det bedrivs aktiviteter kring mat och odling riktat mot olika målgrupper i samarbeten med företag, myndigheter, ideella organisationer och enskilda.

Skolträdgården är en av tre verksamheter på temat odling vid sidan om *Globala kryddträdgården* och *Odla kompis*. Skolträdgården startade 2018 och drivs av stiftelsen Botildenberg med finansiering från den ideella föreningen Leader Söderslätt.

Barn i åldern 5-8 år kommer till odlingarna i grupper om tjugo från intilliggande förskolor och skolor på Höja och Rosengård. Barnen deltar i en pedagogisk verksamhet inriktad mot odling där de ska få möjlighet att lära om människa, miljö och ekologiska kretslopp. Med blandade grupper från de två olika bostadsområdena, där ett av områdena har en större andel invånare med utländsk bakgrund, är tanken att barn som inte annars träffas skall få en chans att mötas. Projektet beskrivs så här i en intern utvärdering från 2018:

I Skolträdgården möts barn med olika bakgrund och odlar tillsammans, med naturpedagogik och upptäckande lärande i centrum av verksamheten. Vi skapar en färggrann trädgård i lustfyllt lärande kring ekologi och mat, och vänskapsband knyts

över de sociala gränser som idag finns. Barnen får med sig förståelse för jorden, men också förståelse för varandra.

Platsen för trädgården ligger alldeles intill motorleden Ringvägen, mellan Islamiskt center, Västra Skrävlinge kyrka och bostadsområdena Almgården, Höja och Rosengård. På östra sidan av området löper Västra Skrävlinge Kyrkoväg. I en intilliggande park finns ett stödboende för hemlösa. Västra Skrävlinge kyrka skymtar från området liksom de vita höghusen på Almgården. Till Malmö centrum är det cirka fem kilometer.

Vid ankomst till platsen träder man in i en parkliknande trädgård (i fortsättningen kallad parken) med en äldre herrgårdsbyggnad som håller på att ta form som ett mindre konferenscenter med restaurang (se Figur 2). Skolträdgården i sig (som vid tiden för fotot precis börjat ta form) har vuxit fram under åren 2018-2019 och bär vid tiden för studien ett nyanlagt uttryck. Odlingsplatsen omgärdas av ett staket i trä med en gång vidare ut över omgivande fält och en gång mot herrgårdsbyggnaden och parken. I skolträdgården finns det odlingsbäddar både på friland och i pallkragar, en kompost, nyplanterade fruktträd, en grillplats och stubbar som sittplatser. Intill motorvägen finns ett större växthus i vit plast som grupperna har tillgång till. På omkringliggande fält finns andra trädgårdsprojekt och fälten är tillsammans omgärdade av ett högt staket med låsbara grindar.

I verksamheten deltar under vårterminen 2019 cirka 70 barn från Rosengårdsskolan och 45 barn från Højaskolan födda 2012. Skolbarnen är indelade i sex grupper med cirka 20 barn i varje. De deltar i verksamheten vid ett tillfälle varannan vecka under en och en halv timme. Enligt planeringen skall två pedagoger delta från vardera skolan och de sex barngrupperna delta fyra gånger under en termin. Första träffen sker i början av april och sista träffen i början av juli.

Figur 2. Botildensborg med huset synligt i bildens nederkant och skolträdgården strax ovanför, intill det vita växthuset. Flygfotot är taget 2018-04-12. Ortofotograf © Lantmäteriet.

Aktiviteterna med barnen

Sex grupper skolbarn kom under vårterminen 2019 till skolträdgården onsdag och torsdag varannan vecka (klockan 8.45-10.10 eller 11.30-12.45). De anlände med lärare, gående i led hand i hand, från de olika skolorna. När barnen anlände till parken intill herrgårdsbyggnaden bröts ledet upp och barnen fick röra sig mer fritt. Därefter samlades de vid en U-formad sittplats skapad av lastpallar nära grindarna till stadsdelsskolträdgården. Här kunde de äta medtagen frukt medan de inväntade ledaren och gruppen från den andra skolan. Efter dagens aktivitet återsamlades man ofta här innan man återvände till skolan. Verksamhetens tema för de fyra olika tillfällena såg ut enligt följande 1) *”Vi utforskar och intar platsen”* och *”Finner sammanhanget och uppgiften”*, 2) *”Vi komposterar med elementen”*, 3) *”Vi tar hand om flora & fauna”* och 4) *”Vi tar i sommarluften och odlar mera”*.

Vid *första tillfället* presenterade sig ledaren för barnen och berättade kort om platsen. Därefter tog hon hjälp av ett jordklot, en docka, glaskulor och inplastade kort som representerade årstiderna för att berätta om de fyra elementen, jorden, årstiderna och solsystemet. Barnen fick interagera i berättelsen genom att svara på frågor, undersöka sakerna och några barn fick också gå runt varandra (snurra) så som jorden och månen gör kring solen. Gruppen delades därefter in i tre grupper med barn från båda skolorna med en pedagog eller ledare i varje. De letade *”trädgårdsskatter”* såsom pinnar, stenar och snäckskal. De satte handavtryck av målarfärg på en stolpe. Det tittade på plantor inne i växthuset. De sådde frön i krukor vid en station i närheten av lastpallarna.

Vid det *andra tillfället* fick barnen berättat för sig om växters rötter, vad jord kan bestå av och hur jord kan blandas. Därefter fick de blanda egen jord genom att hälla sand, sten, lera, humus, pinnar och löv i en hink. De drog också upp plantor för att kolla på rötterna och grävde i jorden. I växthuset tittade de på sådda plantor samt sådde egna.

Vid det *tredje tillfället* kom en biodlare till stadsdelsskolträdgården. Barnen delades då upp i två grupper som växlade mellan att vara med biodlaren och ledaren från Botildenberg. De fick höra om hur bin lever, samlade nektar i form av färgade bomullstussar i parken kring herrgårdshuset, dansade som bin, sög nektar från vitplister och smakade på honung. De kollade även på bisamhällen både i genomskärning och på kupor ute på odlingsfältet. Den andra gruppen var med odlingsledaren och planterade växter och grävde i jorden.

Vid det *fjärde tillfället* återkopplade ledaren tillbaka till första träffen genom att berätta om hur årstiderna beror på att jorden snurrar runt solen. De plockade blommor ute på ett fält bortanför skolträdgården samt skördade och smakade på rädisor och åt glass.

Deltagande observation

Huvudmetoden i fältstudierna har varit deltagande observation. Deltagande observation lämpar sig väl för att studera komplexa fenomen som människor inte enkelt kan beskriva i ord - såsom i enkät eller intervju - utan sker i ett samspel mellan människor och miljö (Fangen, 2005). Traditionen har sin bakgrund i etnografi och antropologiska fältstudier för studiet av främmande kulturer, men används i modifierad och nerskalad form mer brett inom samhälls- och beteendevetenskaper. En särskild fördel för miljöpsykologin - som intresserar sig för beteende i relation till omgivning - är att närvaron ute i fält gör det möjligt att uppmärksamma och värdera platsens roll i samspelet under arbetets gång.

Försteförfattaren informerade lärare, föräldrar och barn om studien och vad deltagandet skulle innebära. Informationsbrev (*Se Appendix A*) delades ut till föräldrar via lärare. Vid första träffen med varje barngrupp berättade observatören om studien för barnen. I skrift användes inga namn på barn eller personal och vid fotografering undveks fotografering av barn på ett sådant sätt att det kunde möjliggöra identifiering.

Inledningsvis bedrevs en mer passiv form av deltagande observation i de båda verksamheterna där inga egna initiativ till samtal och interaktion togs. Organisationen i de två verksamheterna förde med sig något olika roller, där bygg- och odlingslekplatsen möjliggjorde en mer passiv form av deltagande observation medan stadsdelsskolträdgården då och då avkrävde observatören mer aktivitet. Bakgrunden till det senare var tidspressade ledare vid skolträdgården där aktiviteter då och då blev försenade eller ställdes in. Tillsammans innebar det att både pedagoger och forskare tidvis fick en informell ledarroll under aktiviteter. Det kunde innebära mottagande av skolklasserna, vägvisning till platser och hjälp med smärre förberedelser. I ett senare skede i fältstudierna bedrevs en mer aktiv form av deltagande där observationerna kombinerades med spontana samtal med barnen, ledarna och pedagogerna.

Under fältstudiens gång fördes en händelselogg som kortfattat beskrev datum för kontakt med fältet, väder, typ av aktivitet, plats och personer på platsen (*se Appendix B för förenklad version*). Under de pågående observationerna fördes anteckningar i skrivblock som beskrev händelseförloppet på platsen. Beskrivningarna avsåg olika nivåer för verksamheterna, där både verbala och ickeverbala uttryck observerades på individ- och gruppnivå samt för verksamheten i stort. Fältanteckningarna hade fokus på interaktionen mellan barn och plats, barn och barn och barn och vuxna. Teman som styrde uppmärksamheten var fokuserade kring platsen (det fysiska och sociala), människorna, aktiviteter och rörelse, interaktion, ord, ansiktsuttryck, lek, lärande, mentalt välbefinnande, naturkontakt, mat, social samhandling och utveckling.

Foton och kartor för att minnas händelseförlopp användes också som dokumentation. Utöver de deltagande observationerna på platsen rörde sig observatören även återkommande i bostadsområdena kring verksamheterna för att observera saker som kunde vara relevanta för att förstå verksamheten i sitt lokala sammanhang och försöka ta reda på hur kringboende såg på verksamheten. En skolklass följdes från och till skolträdgården vid ett tillfälle. Uppmärksamheten vid dessa tillfällen styrdes av teman kopplade till sociala relationer mellan personer på platsen, till de ansvariga och till personer i området, relationer och anknytning till platsen/odlingarna och bostadsområdet samt verksamhetens roll i barnens liv.

Samma dag eller dagen efter observationen ägt rum utvecklades fältanteckningarna. Reflektioner och tankar kopplade till situationer, metodöverväganden och möjliga teman i materialet antecknades löpande i dokumentet inom parentes och låg tillsammans till grund för analysarbetet.

Dokument

Utöver datainsamling under fältarbete har ett antal dokument kring verksamheterna och det lokala sammanhanget använts för att förstå dem och kunna sätta in dem i ett större sammanhang (*se Appendix C*). Under studiens gång har även stadsodlingsprojekten följts i sociala media.

Analys

Syftet med studien var att undersöka hur stadsodling med barn kan bidra till en hållbar områdesutveckling med fokus på olika nivåer; från verksamhetens betydelse på individnivå vidare till en omförhandling av barnens relation till platsen och ett deltagande i lokalsamhället. För att analysera materialet från observationerna och de kompletterande dokumenten skedde en gradvis iterativ analys mellan litteratur och data genomgående under studiens gång.

En första gradens tolkning (Fangen, 2005) av materialet pågick under tiden som observationerna genomfördes genom att observatören återkommande gjorde reflexiva fältanteckningar ute i fält och under tiden som fältanteckningarna sammanställdes. Reflektionerna avsåg personliga intryck, tolkningar, tankar och känslor kopplade till verksamheterna och de händelseförlopp som utspelade sig där.

Efter observationsfasen följde en vidare analysfas där materialet undersöktes utifrån andra och tredje gradens tolkning (Fangen, 2005). Dessa faser avsåg att lyfta blicken, inta en viss distans till materialet för att sätta det i ett större sammanhang kopplat till frågeställningarna och utgångspunkterna i litteraturen. Teman identifierades i materialet som efter omarbetning blev till ett färre antal teman som delades in under rubrikerna *Odlingens roll för barns lek, lärande och utveckling* och *En omförhandling med platsen genom stadsodling*.

Metodreflektion

Att studera hur stadsodling med barn kan bidra till en hållbar områdesutveckling har krävt ett brett ramverk med fokus på både mikronivå och makronivå.

Miljöpsykologiska perspektiv har använts för att studera förutsättningarna för en miljöbetingad utveckling hos barnen kopplade till de två stadsodlingsverksamheterna. För att möjliggöra en vidare analys kring invånarnas relation till platsen och hur verksamheterna eventuellt bidrar till lokalsamhällets utveckling, har vi även tagit stöd av texter från sociologi/statsvetenskap. Utgångspunkten har här tagits i begreppet socioekologisk stadsutveckling och Raworths (2012) modell. Det insamlade materialet har dock i sin begränsade omfattning och inriktning på att dokumentera aktiviteterna på själva odlingarna inneburit begränsade möjligheter att dra slutsatser när det gäller deras bidrag till områdesutveckling. I denna del bör studien främst ses som ett försök att närmare precisera frågan om hur stadsodling med barn skulle kunna utvecklas för att bidra till en socialt hållbar utveckling.

Deltagande observation har gett en unik möjlighet att få inblick i verksamheterna och de aktiviteter och händelser som utspelar sig där. Målet har varit en kontextorienterad ansats som inbegriper den sociala och fysiska omgivningen och som tar sin utgångspunkt i ett empatiskt förhållningssätt där barnens perspektiv är utgångspunkten. Att inta barnens perspektiv är per definition en svår uppgift för en vuxen observatör som alltid rymmer stora begränsningar, men kan eftersträvas. Med närvaron på platsen har också karaktären på platserna och deras omland kunnat dokumenteras över tid. I erfarenheterna av det samspel som pågår på platsen kan även det implicita fångas genom att man skiftar mellan olika former av deltagande observation såsom samtal, deltagande och mer systematisk observation av det som sker på platsen. Till skillnad från studier där intervju är huvudmetod ger deltagande observation inblick i det som vi människor har en tendens att lägga åt sidan och inte lyfta fram vid en intervju, t ex situationer som inte går som det var tänkt. Det är därför inte överraskande att materialet

även gett prov på gråtande och otåliga barn som hamnat i konflikter och velat lämna platsen med stress och tillsägelser från vuxna som reaktion och så vidare. Situationer när verksamhetens upplägg på detta sätt har utmanats har på ett nyttigt sätt för studien tydliggjort olika villkor för att bedriva en odlingsverksamhet med barn i en komplex social miljö.

Även om samtal har förekommit mellan observatören och barnen, ledarna, lärarna och boende i området hade det varit önskvärt att genomföra mer systematiska intervjuer och gåturer med barnen för att fånga barnens perspektiv på verksamheten och stadsdelen. Hur upplevde de aktiviteterna? Vad tänker de kring odlande? Hur ser de på platsen och vad betyder den? Hur tänker de kring platsen i förhållande till vardagen i stort i stadsdelen? Att använda samtalspromenader som metod, likt Hammarsten et al. (2019), hade hjälpt i förståelsen och kunskapen kring barnens perspektiv på stadsodlingsmiljöerna. I en vidare studie är detta metoder vi skulle vilja kombinera den deltagande observationen med för att fånga en större förståelse kring stadsodling på barns villkor i en hållbar stadsutveckling.

Resultat

Inledning

Stadsodling med barn är en form av naturkontakt som liksom friluftsliv och annan utevistelse kan förväntas ha positiva implikationer för barnen som i sin förlängning kan få betydelse för ett områdes möjligheter att utvecklas i en hållbar riktning. I del I: *Odlingens roll för barns lek, lärande och utveckling* presenteras ett antal olika aspekter i barnens samspel med den fysiska och social miljön som rör deras möjligheter till lek och lärande och utveckling i de två odlingsverksamheterna. I del II: *Odlingens roll i en hållbar stadsutveckling* lyfts frågor i materialet som rör odlingsverksamhetens roll som del av ett vidare projekt av stadsutveckling med ambitioner för det sociala livet och en hållbar områdesutveckling i stort.

Del I: Odlingens roll för barns lek, lärande och utveckling

Lärande kring växter

Växterna väcker generellt nyfikenhet hos barnen och ger möjlighet till olika former av lärande. En flicka i stadsdelsskolträdgården visar ett särskilt stort intresse för olika växter och frågar återkommande lärarna, ledaren och observatören om vad det är för växter hon ser:

Flickan, som tidigare har frågat mig om växter, frågar mig vad det är för växter som växer vid grinden vi precis ska passera. Vi stannar upp, hon och jag och tittar på dem, och jag säger att de är brännässlor. Hon berättar att hon har bränt sig på brännässlor en gång - att hon trillade ner på dem och brände hela ryggen. Jag berättar att det där är små skott men att de kan bli höga sen. Hon håller med och säger att det var höga brännässlor som hon brände sig på.

Att dra upp växter med rötterna väcker barnens intresse. När de blir ombudda att dra upp ogräs i skolträdgården väcker det frågor om vad ogräs egentligen är. När de planterar solrosplantor ger det upphov till funderingar där barnen jämför vems planta

som är längst. När en planta hänger ned över krukkanten uttrycker en pojke oro över att den är ledsen. Barnen lär sig att hantera plantorna med försiktighet och visar med stolthet upp sina plantor för varandra och sina lärare. "Kolla på min!" ropar de:

Efter en stunds hackande säger ledaren att de ska plantera och först gräva ett hål och att de sen kan hämta sina krukor. Jag ser en flicka som hämtar sin kruka och sätter ner den direkt i hålet. [...] Ledaren säger att innan de ska plantera så ska hon visa hur de ska göra. Hon säger åt alla att hålla upp sina peacefingrar och visar genom att hålla upp sina i luften. Alla barnen håller upp sina fingrar i luften. Ledaren visar sen att de ska använda de två fingrarna för att hålla om plantan när de vänder uppochner på krukan. Barnen gör som ledaren visar och flera verkar bli imponerade när jordklumpen går att få ur och rötterna på solrosorna blottar sig. [...] Ledaren säger åt dem att de kan sätta ner plantorna i hålen de gjorde och barnen börjar engagerat att plantera. [...] Flera av barnen säger till sin lärare: "Kolla på min!" och vill visa solrosen som de har planterat. Läraren uttrycker att hon är imponerad.

På bygg- och odlingslekplatsen rör sig flera av barnen bland de olika odlingsbäddarna för att leta efter sköldsyra och annat ätbart "Kolla!" utbrister ett av barnen och pekar på en lungört som hon säger att hon skall ta hem. De diskuterar hur de både är rosa och lila. Upptäcktsfärder leder till att barnen stöter på andra växter som ger möjlighet till lärande:

Syran som barnen har ätit av börjar ta slut och flickan som ätit av växten tidigare säger "Det finns fler nånstans". Ledaren säger "Mm, ska vi leta?". Flickan har glömt var de växer och då föreslår ledaren att de kan gå på upptäcktsfärd. I samma bädd som syran växer ett krusbär och barnen undrar om man kan äta bladen. Ledaren frågar en av de andra ledarna som säger att det nog går men att det nog inte är så gott. Hon säger också att det man inte ska äta är rabarberblad. Ledaren håller med och säger att det nog inte är så gott.

Att upptäcka smaker

Det finns ett märkbart intresse för att smaka på växterna och de smakar på ärtskott, rädisa, grönkål, sköldsyra, krusbär, vitplister och vitlök. De uppmärksammar det som är surt så som sköldsyra och omogna krusbär, sött som nektarn från vitplister och starkt som vitlök. Att smaka och bjuda varandra på det som är surt och starkt och kroppens reaktioner kopplade till det är något som sätter igång spexartade upptåg med uppvisningar i mod där de luras och utmanar varandra: En flicka erbjuder vitlök som godis till några pojkar. På bygg- och odlingslekplatsen är sköldsyran en växt barnen återkommer till och den fungerar som en referens för annat som barnen smakar på. När en lärare uppmuntrar en flicka att smaka på persilja frågar hon om det är surt.

Djur

Nyckelpigor, snäckor, maskar, humlor och andra smådjur väcker barnens intresse och leder vidare till många frågor och funderingar. Barnen går på upptäcktsjakt för att hitta nyckelpigor: de tittar nyfiket, påkallar varandras uppmärksamhet vid fynd och är måna om att ingen får skada djuren. De plockar upp nyckelpigor och låter dem krypa i deras händer. Vid ett tillfälle i stadsdelsskolträdgården hittar barnen en plats full med nyckelpigor som leder till skratt och lek. När någon av nyckelpigorna flyger skriker barnen, skyggar undan och skrattar. En pojke håller upp en nyckelpiga i luften och sjunger "I believe I can fly". Ledarna instruerar hur de kan hålla i en nyckelpiga utan att den kläms. I letandet efter nyckelpigor och ätbara växter stöter barnen också på andra djur som stimulerar till frågor och upptäckande:

De två flickorna står på utsidan av odlingslabyrinten och letar efter nyckelpigor i kardonen som är alldeles intill dem. En flicka skriker ”Aaah! Vad är det?” och backar undan. Läraren kollar på insekten som flickan har upptäckt och säger att det är en skalbagge. Läraren frågar ledaren om vad det är för sort, men ledaren minns inte. Flickan säger till sin kompis: ”Kom och kolla!” De kollar på skalbaggen och läraren visar dem också myror och svarta bladlöss som sitter i bladvecken på växten.

När barnen hittar en larv i jorden väcks frågan om den kan bli en fjäril och ledaren förklarar att det stämmer och berättar om hur larven utvecklas genom olika stadier från larv till fjäril. När de hittar mask leder det till en jämförelse mellan maskar och nyckelpigor. En större mängd av djur leder till räkning av antalet snäckskal i en odlingsbädd eller antalet bin vid bikuporna. Pollinering är ett ämne som lärarna tar upp vid flera tillfällen när barnen upptäcker bin och humlor:

Några barn upptäcker en humla som kryper på marken. De kollar på den nära tillsammans med läraren. Hon berättar att den pollinerar växter. Ett barn frågar varför den inte flyger. De ser också en myra som kryper efter humlan. Strax därefter flyger humlan en bit och barnen lämnar den.

Figur 3. Barnen låter nyckelpigor krypa på deras händer.

Figur 4. Humlor och bin leder till samtal om pollinering.

Kaninhålorna blir lek

De kaninhålorna som finns i miljön runtomkring stadsdelsskolträdgården uppmärksammas sällan av de vuxna, men vid ett flertal tillfällen leder dessa till lek och utforskande bland barnen. En pojke utbrister ”Ååå, ett stort hål!” och sätter sig på huk och kikar in i ett av kaninhålen. En flicka knackar på ett av hålen, kollar in i det och konstaterar att ingen är hemma. Kaninhålorna leder till ett undersökande där barnen stoppar in pinnar, bräddor eller sina fötter i hålen. När det är flera barn kring hålen blir aktiviteten intensiv och de sparkar på jordhögarna och fyller hålen med stenar, pinnar och löv.

Figur 5. Kaninhålorna uppmärksammas sällan av de vuxna, men desto oftare av barnen. De fyller hålorna med bräddor, pinnar och löv.

Betydelsen av vatten

Vatten har stor attraktionskraft hos barnen och är förknippat med sekvenser av skratt, skrik och upptåg. Att spruta med vatten är något flera av barnen på bygg- och odlingslekplatsen nämner som det bästa av allt. När vattenslangen på stadsdelsskolträdgården kommer fram leder det till att lustfyllda äventyr tar form där barnen skvätter vatten, försöker att bli blöta – men inte alltför blöta. Det är populärt att vara den som vattnar. När vattnet efter ett sådant tillfälle stängs av försöker barnen slå på det igen. De diskuterar vem som blivit blötast. När barnen sått frön eller planterat plantor i skolträdgården vill de vattna sina växter. När vatten inte finns tillgängligt uttrycker de besvikelse och oro över hur plantorna ska klara sig.

Vattenlekskonstruktionerna på bygg- och odlingslekplatsen ger upphov till fantasilek, experimenterande och hjälpsamhet: De använder håvar, vattenkannor, en slang med en stril ström vatten och stuprör för att flytta vatten mellan dammar. Två pojkar håvar och en pojke visar upp en barkbit i sin håv för kompiserna och säger att han har fångat en haj. En pojke visar sin kompis hur han kan kavla upp ärmarna för att slippa doppa dem i vattnet.

Fantasilek

Flera fantasilekar uppstår i barnens samspel med miljön, särskilt på bygg- och odlingslekplatsen där barnen har mer självstyrd tid. I stadsdelsskolträdgården leker tre flickor att marken är lava och hoppar från den ena upphöjda odlingsbädden till andra och aktar sig för marken. De tar upp träflis från marken som blir till fjärrkontroller som de riktar mot varandra för att pausa varandra: ”Paus!”, ropar de. Vid andra tillfällen gör barnen ansatser till lek som hejdas av ledare och lärare.

På bygg- och odlingslekplatsen stimulerar kojorna till fantasilek. Barnen leker kiosk, zombies, tjuvar och pirater. De klättrar på kojorna och försvinner in i dem. Uppe på taket på containrarna tar också fantasilek form. En grönkålsplanta som bryts av blir till en baby och två pojkar leker att bron mellan containrarna kommer ramla och de inte kan gå på den:

Jag ser två pojkar som är uppe på taket på containern. I ena änden på containern står bikupor. Den ena pojken går nära stället och då hejdar den andra pojken honom: "Gå inte där, de är bin!" Barnen går sedan mot bron som binder samman de två containrarna och då ropar den ena pojken igen: "Gå inte där, du kommer ramla!" och hejdar den andra pojken från att gå över bron. "Ah, den kommer ramla!" utbrister en av pojkarna och springer sedan över bron. Nedanför vill en av pedagogerna att pojkarna ska komma ner och jag hör dem skoja med henne att de inte går för att bron har ramlat.

Rörelse och lust att arbeta

När barnen förflyttar sig mellan platser springer de gärna, till exempel när de rör sig från koja till koja. På bygg- och odlingslekplatsen rör sig barnen runt på platsen, balanserar och hoppar från en stock till en annan, klättrar upp för kojbyggen och stegen upp till containrarna och springer över gräsytor. Rörelse är också med i flera av de aktiviteter som ledarna arrangerar: i namnleken flossar, hoppar och snurrar barnen och i lära-känna-platsen-bingot springer de runt och letar efter saker att kunna bocka av på bingobrickan.

I staddelsskolträdgården balanserar barnen på stubbar och stockar och springer mellan stationerna när de ska förflytta sig från en plats till en annan. När biodlaren kommer på besök organiseras en dans som innebär att de springer på led runt i åttor för att härma hur bin kommunicerar med varandra. Vid en så-aktivitet inne i växthuset springer barn mellan raderna av grönsaker fram och tillbaka och hoppar över tegelstenar på marken. När de förbereder en växtbädd för plantering av solrosor får de i uppgift att hacka sönder och finfördela jorden med hjälp av spadar och hackor. Flera av barnen hackar med stort engagemang och blir andfädda. Barnen uttrycker emellanåt att de vill hjälpa till med uppgifter och när de får möjlighet sker det med koncentration:

När det fortsätter att regna bestämmer ledaren att de ska blanda jord inne i växthuset. Hon ber barnen om hjälp att bära sakerna hon ska ha med sig och de börjar tjafsas om vem som ska få hjälpa till och vem som ska bära vad. En pojke bär en karaff med vatten och får gå långsamt och med stor koncentration så att det inte skvimpar ut. Två barn hjälps åt att bära baljan. En flicka går bredvid och vill hjälpa till, men får inte för dem.

På bygg- och odlingslekplatsen finns en handjagare som flera av barnen testat och när de får i uppgift att vattna blommor sker det med stor lust. I samlingen på slutet av dagen säger en av flickorna att vattningen var det roligaste under dagen.

Figur 6. Under ett uppehåll mellan aktiviteter springer barnen i raderna inne i växthuset.

Figur 7. På kojorna och tunneln klättrar barnen återkommande.

Positiv naturkontakt

Bygg- och odlingslekplatsens stunder av självstyrda aktiviteter ger barnen utrymme för naturkontakt. Barnen interagerar med växter och djur och inkluderar det de hittar i sina lekar.

Flickorna hittar en nyckelpiga bland växterna. En av dem skriker plötsligt till. (Kanske för någon insekt hon såg) och springer iväg bort från den. Den andra flickan springer efter. Gräset de springer i är högt och de springer med benen utåt sidorna. De springer en bit och ler och skrattar samtidigt. Därefter fortsätter de sin jakt på ätbart. De letar bland smultronen och hittar fler nyckelpigor. En av dem skriker igen och de springer på nytt. Skriker, springer och skrattar. (Blir till en lek).

På stadsdelsskolträdgården är stunderna för självstyrd aktivitet färre, men viktiga för uppkomsten av stunder med utrymme för upptäckande och fri lek.

Pojkarna ger sig sen in i buskagen som finns nära platsen vi är på. En av pojkarna ropar att han har hittat en "husfågel" och verkar väldigt uppspelt. Samtidigt som detta händer kommer ledaren. Både flickorna, ledaren, jag och läraren följer med in i buskagen för att se vad pojkarna har hittat. Det visar sig att de har hittat en stor fågelholk som står inne bland buskarna. Ledaren berättar för dem att det är en fågelholk. Pojkarna pratar med ledaren om holken och tycker att den är fin och funderar på vad för fågel som vill bo i den. Läraren säger till pojken glatt och lättfullt att "det var väl kul här" och antyder att han inte ville gå till skolträdgården först. Han håller med att det är kul och skämtar bort att han inte ville dit på morgonen.

Utmaningar och testa gränser

Platser och situationer i odlingsmiljöerna erbjuder barnen utmaningar. På bygg- och odlingslekplatsen finns stegen upp till taket på containrarna där barnen tycks testa sina gränser och övervinna rädslor.

Jag går runt till andra sidan där det finns en stege upp till containern. En flicka är på väg uppför stegen med hjälp av en pedagog som står bakom och stöttar. Pedagogen säger "Du vågar". Flickan svarar "Jag är rädd" och pedagogen säger då "Nejdå, jag är bakom dig". Barnet tar sig upp och försvinner över krönet.

Barnen ska sedan klättra ner igen. Då behöver de klättra baklänges. Ett barn på väg ner utropar "Håll inte. Jag kan!" till läraren.

Vid ett tillfälle kämpar en flicka länge med att våga klättra ner från taket. Det är en utmaning för henne att våga ta steget ut och klättra ned baklänges för den branta stegen. Efter många försök och med uppmuntrande ord från läraren klarar hon av det. Vid samlingen på slutet av dagen säger hon att det bästa med dagen var att klättra ned från taket.

Bin och bikupor erbjuder också tillfällen till utmaningar. Flera av barnen är till en början rädda att gå nära bikuporna som finns på stadsodlingarna, men genom att gå försiktigt, få stöd av lärarna och ta det i sin egen takt vågar de gå närmre för att titta på dem:

Några av barnen vågar gå bort till ledaren. Läraren försäkrar igen barnen som är kvar att de inte är farliga om man är försiktig. En flicka säger åt en pojke att inte skrika och att gå försiktigt. Tillslut vågar vi alla bort och samlas kring ledaren och titta bort mot bina.

Vid ett besök på en äng med närgångna bin och tistlar i närheten av skolträdgården får barnen svårt att hantera situationen och sessionen slutar med att flera barn är rädda, gråter och får bäras därifrån av de vuxna.

Figur 8. När gruppen går ut i det höga gräset för att plocka blommor är det flera barn som blir rädda för tistlar och bin och börjar gråta.

Frågor kring moral

Barnen ställs inför frågor som rör moral och vad som är rätt och fel under aktiviteterna. Det handlar om gud och döden och det handlar som skräp och återvinning.

De diskuterar vad man får och inte får slänga i naturen och hur man inte skall slösa genom att plocka till sig grönsaker som man inte kommer äta upp. Många av barnens frågor cirkulerar kring djuren. En fråga är om de ska dödas eller inte. Flera av barnen säger att de tänker döda djur när något djur gör dem rädda, men de låter alltid djuret leva tillslut.

Längst med vägen upptäcker några av barnen en dagmask som försöker att ta sig över gångvägen. De kollar och uppmärksammar den medan de går. När läraren hör om masken går hon tillbaka och tittar på den och säger att det är en dagmask och plockar upp den för att lägga den i gräset. De två barnen hon håller i handen, och särskilt en av flickorna skriker i rädsla, släpper lärarens hand och backar undan och säger att hon ska döda den. Läraren säger att maskar är bra och frågar barnen varför. En pojke berättar att de gräver gångar i jorden och läraren berömmar honom.

Del II: Odlingens roll i en hållbar stadsutveckling

Platsens potential i stadsodling

I fokus för båda verksamheterna är de olika aktiviteterna med barnen, men samtidigt finns i båda projekten uttryck för ambitioner som handlar om barnens roll i stadsdelens sociala liv och platsens roll i stadsutvecklingen.

På bygg- och odlingslekplatsen gör de övningar på temat demokrati där barnens lek riktas mot stadens problem och utvecklingsmöjligheter. De diskuterar vad som är fult och vackert i omgivningen och funderar på hur staden kan göras bättre:

Ledaren undrar om de har några fula ställen i Malmö. Barnen kommer inte på något och hon fortsätter: ”Eller har vi bara fina ställen? Är Malmö bäst?” ”Malmö är bäst! Malmö är bäst!” ropar en av flickorna. Ledaren skrattar och säger hon visst tycker det finns fula ställen i Malmö. ”Vad tycker ni om det huset?” och pekar bort på en stort, vitt hus som ligger en bit bort från parken (en industribyggnad). ”Är det fint?” undrar hon. Hon får ingen respons på om det är fint eller fult, men ett barn undrar varför det är vitt. ”Det hade slut på rosa”, skämtar deras lärare.

De övriga delarna av den stadsdelspark som bygg- och odlingslekplatsen ligger i har få tydliga funktioner utöver denna verksamhet. Kringboende rör sig genom området för transporter och hundrastning. Då och då vistas också kringboende på lekplatsen, personer som barnen och personalen samexisterar med utan närmare kontakt. Man kan fråga sig vad denna aktivitet kring platsen betyder för barnens relation till platsen. Om det utgör en störning eller om det tvärtom ligger en potential i aktiviteten? Skulle mer gemensamma arenor mellan kringboende och barnen kunna utvecklas på ett sätt som berikar verksamhet och lokalsamhälle? Exempelvis odlingsbäddar som kringboende sköter i anslutning till barnens egna.

För stadsdelsskolträdgårdens del beskrivs verksamheten som en chans för möten mellan barn från två stadsdelar med mycket olika befolkningsammansättning. Projektet ingår också i en vidare mötesplats för olika sociala projekt som tar tillvara mark och byggnader på platsen för att skapa integration och jobb. Men verksamheten riktad mot barn är starkt kopplad till deras specifika jordlott och det är framförallt där som barnen vistas. Mötena är få med andra grupper på området även om barnen då och då uttrycker nyfikenhet mot projekt som vuxna bedriver lite längre bort. När gruppen undersöker något utanför den egna jordlotten ligger det utanför området med sociala projekt och det handlar om att uppsöka blommor och bikupor. Men barnen bär givetvis på sina egna föreställningar kring platsen och människorna som vistas där. De kallar den lokala svenska kyrkan i närheten för ett slott och huset där den sociala mötesplatsen har sin bas för en borg. Man kan fundera vidare på hur denna fantasieggande plats med alla spännande projekt och sociala möjligheter bäst kan tas tillvara i ett odlingsprojekt för barn med sociala ambitioner. När barnen rör sig över den anrika parken kring huset alldeles i närheten av deras skolträdgård trampar de ovetandes över tulpanbäddar och petar i hål som de inte vet hör till kaniner. Barnen vistas återkommande på platsen under terminen men får liten vägledning eller chans att själva ta reda på vad det är för en plats de befinner sig på.

Vi och de

I stadsdelsskolträdgårdens verksamhet är utgångspunkten att barn från olika skolor och stadsdelar skall få tillfälle att mötas. Man ser hur möten uppstår mellan barnen men också hur åtskillnaden bekräftas i hur vuxna förhåller sig till barngruppen och organiserar verksamheten.

De två barngrupperna sitter på olika sidor i stadsdelsskolträdgårdens samlingsplats (se *Figur 9*). Nyfiket iakttar de varandra - viskar, pekar, skrattar, härmar och söker kontakt och utbyte. När ett barn skall sträcka över ett kort till ett barn ur den andra gruppen är det ett laddat och generat möte men till slut tar glädjen i mötet över. Vid ett par tillfällen uttrycker barnen också en önskan om att få stanna kvar för att umgås med varandra och de vill träffas igen. Men isen bryts sällan och vanligare är uttryck för avstånd: Vid ett tillfälle utsätts en grupp för en utfrågning i matte, där de försöker ta reda på vilken årskurs barnen från den andra skolan kommer från. ”Kollisionskurs direkt”, summerar en lärare. Att lärarna från de två skolorna i hög grad fokuserar på de egna barnen under olika aktiviteter tycktes ytterligare bidra till situationen. De samlade ihop sina egna barn till aktiviteter och flyttade också handgripligen om barnen för att bara få med de egna barnen på ett foto.

Vi vet att naturen ofta fungerar som en bra mötesplats för barn med olika bakgrund, men som fallet visar är det ingen universalmedicin och integration kräver också en medveten hantering av de sociala strukturerna så att barnen kan mötas. Det är under

mer fria former av socialt samspel som naturkontaktens bidrag bäst kommer till sin rätt i barngrupper, men de vuxna behövs som garant för de trygga ramarna.

Figur 9. Samlingsplats i anslutning till skolträdgården.

Ringar på vattnet

Barnen plockar buketter av syren, samlar nyckelpigor och skördar grönkål och rädisor som de tar med sig från verksamheterna tillbaka till skola och förskola. Denna möjlighet att ta med sig djur och växter från platserna kan leda till samtal med de barn på skolan och förskolan som inte kommer till verksamheterna och med barnens föräldrar. Att bygg- och odlingsplatsen ligger i en allmän park möjliggör också att barnen kan besöka platsen på sin fritid tillsammans med familj och kompisar. Vid sista tillfället pratar lärare och ledare med varandra om att barnen som går på fritids under sommaren kan komma och besöka verksamheten. Under en observation i området rör sig också barn tillsammans med sina föräldrar på platsen som har varit involverade i verksamheten sedan tidigare. I och med detta ges barnen möjlighet att stärka sin relation till platsen och den kan få en betydelse i deras vardagsliv.

På stadsdelsskolträdgården tycks inte möjligheten för barnen att besöka verksamheten utöver skoltid vara lika möjlig. Barnen efterfrågar att komma tillbaka efter skolan, men detta fångas inte upp av ledarna. Platsen är omgärdad av staket och har skyltar som signalerar att obehöriga inte har tillträde, vilket gör att platsen kan uppfattas som mindre öppen och tillgänglig.

Diskussion

Odlandets platser och praktiker erbjuder specifika former för naturkontakt vars betydelse för barn och deras sociala samspel vi här studerat. Med mer kunskap om naturkontaktens funktioner hos barn och barngrupper tror vi att stadsodlingens former kan utvecklas så att de bättre anpassas till barns behov och i förlängningen kan spela en

mer vital roll för stadsdelars utveckling. Vad vi ser är att barn finner ett stort intresse för odling med de konkreta möjligheter det ger att utforska djur och natur med vuxna som guide. Men man kan fundera över hur redan etablerade kulturella praktiker kring trädgårdar (Laaksoharju et al., 2012; Sjöholm, Saltzman & Gunnarsson, 2017) sätter avtryck i hur odlingsverksamhet med barn bedrivs. Vi vet från studier att barns lek på tvärs kultur, ålder, kön och kompetens underlättas där det finns natur att tillgå under lek (Brodin & Lindstrand, 2008; Ärlemalm-Hagsér & Pramling Samuelsson, 2009; Mårtensson et al., 2014), men resultaten här pekar mot att natur i formatet odling och trädgård inte med självklarhet fungerar inkluderande eller bidrar till ett bra socialt klimat i barngrupperna. Generellt var verksamheterna kring odlingarna mycket styrda med lite utrymme för barns egna idéer och initiativ.

Vår studie stödjer tesen att barns naturkontakt ser olika ut i lek och odling. Leken utomhus uppstår i barnens spontana samspel med en grön omgivning (Mårtensson et al., 2009) och i samspelet med omgivningen upptäcker barn olika erbjudanden till handling, så kallade miljöerbjudanden (Lerstrup, 2016). Det visar sig att barn i utomhusmiljöer har lätt att fokusera på gemensamma uppgifter i relation till platsens möjligheter och utan att hamna i konflikt hittar sätt att navigera i miljön (Mårtensson et al., 2009). Förutom naturmiljöns sammanhållande funktion på barngruppen är det en form av lek som visat sig stärka barns utveckling, hälsa och kognitiva kapacitet (Mårtensson et al., 2011). Odlingens praktik innehåller däremot specificerade steg för beredning av mark, sådd, skötsel och skörd som kräver guidning från den vuxnes sida. Odlandets tekniska dimensioner gör att människans mer spontana sätt att interagera med natur – karaktäriserad av fascination och en känsla av överensstämmelse – inte alltid räcker till. Naturkontaktens sammanhållande effekter på det sociala samspelet blir därmed svagare.

Utifrån studien kan vi däremot se att gemensamt för lek och odling är att det enskilda barnet lätt finner olika naturelement som plantor, djur, vatten och jord fascinerade och kan ägna sig åt att interagera med dessa element under långa stunder utan att tappa intresset. För en odlingspraktik som vill hämta hem glädjen och nyttan med naturkontakten menar vi att man kan försöka skapa en struktur där utrymmet för mer spontant samspel med naturelementen är generöst tilltaget – dels för det individuella barnet vid en organiserad aktivitet, dels genom att avsätta tid för fri lek mer generellt i upplägget. En meta-analys av litteraturen på området visar att fri lek i naturen bättre än odlingsaktivitet predicerar engagemang för miljön i vuxen ålder (Chawla, 2015; Kuo, Barnes & Jordan 2019), vilket pekar mot fri lek som en vital komponent i arbete för hållbar utveckling som involverar barn.

Resultaten visar att det inte räcker med föresatsen att skapa balans mellan vuxnas guidande och barnens spontana intresse för det som uppstår i trädgårdsrummet. Det krävs många medvetna steg och planering för att en sådan balans skall uppnås. Det är också så att praktiken uppstår i ett samspel mellan olika lärare och ledare på platsen, som alla har sina personliga erfarenheter och föreställningar kring vad som är essensen i odling med barn. Lärarna tycks ofta se som sin uppgift att återföra barnens uppmärksamhet mot verksamhetsledaren. Man deklarerar för barnen att ”detta är faktiskt skola”. Det uppstår en olycklig konkurrens mellan den vuxenledda undervisningen och barnens egna utforskande av platsens möjligheter. En mer medveten användning av platsens erbjudanden i relation till den vuxenledda aktiviteten skulle bättre kunna ta tillvara naturens positiva funktioner för barnen också under olika odlingsaktiviteter. Det finns ett otal exempel där barn spontant visar intresse och ibland även kunnighet i odlandet med initiativ till att vattna, gräva, samla på snäckor och så

vidare. Kanske bidrar den större friheten i byggandet än i odlandet till att de flesta barnen i den verksamhet där detta alternativ fanns att tillgå faktiskt valde att bygga framför att odla.

Vid ett tillfälle ställer en ledare ut spadar över en markbit som det finns planer på att luckra i en positiv förväntan om att barnen skulle gå till handling. En sådan försiktigt regisserande roll från ledarens sida är intressant. Det kräver en god portion fantasi, tålmod och planering där man bygger vidare på platsens miljöerbjudanden och vaksamt bygger vidare på barnens initiativ när de uppstår. Just i detta fall stod spadarna kvar orörda när dagen var slut då tiden inte räckte till för barnens egna utforskande av platsen.

Liksom vid undervisning förlagd på skolgården (Mårtensson & Fägerstam, 2020) så kan man fundera över hur moment av lärarledd undervisning bäst iscensätts i en utomhusmiljö. Man kan exempelvis noga överväga när användningen av skyltar med information behövs i en miljö där barnen har mycket att lära av platsen i sig. Båda stadsodlingsmiljöerna innehåller platser, naturelement och artefakter som väckte barnens intresse och hade kunnat utvecklas till lekfulla moment och lärorika stunder. Grundläggande för dessa barn i fem-sju års ålder är den konkreta kontakten med den fysiska omgivningen och den lekfulla rörelse som uppstår i samspelet. Vi ser också hur barnen tar språngmarscher och olika initiativ till lekfulla rörelser - rörelser som ofta bromsas av vuxna. Här har pedagogiken en stor utmaning i att forma aktiviteter kring trädgårdsodling som arbetar med istället för mot barnens nyfikenhet och lekfulla rörelse.

I enlighet med Wake (2008) och Wake och Birdsall (2016) menar vi att det i odlingsprogram för barn är en utmaning att balansera de vuxnas diskurser och agendor med odlandet med barnens behov och viljor. Stadsodlingsverksamheter kan ge utrymme för barns konkreta sätt att interagera med sin omgivning och samtidigt göra dem medskapare till platsen och dess lokala liv. Men vuxnas förväntningar, agendor och politik riskerar barnperspektivet i arrangemangen, vilket kan skapa en olycklig konkurrens mellan den vuxenledda undervisningen och barnens egna utforskande av platsens möjligheter med litet utrymme för barns egna idéer och initiativ. För att främja hållbar utveckling behöver odlandet ske på barns villkor och låta dem vara delaktiga i planering och design av odlingarna.

En möjlig väg att ta för att komma bort från det vuxenstyrda odlandet är att introducera nya former av odlade som inte har lika starkt befästa traditioner. Det traditionella odlandet med grönsaker, buskar och träd i ett ordnat formspråk med raka rader får lätt sin reflektion i de vuxnas sätt att förhålla sig till platsen och barnen. I stadsdelsskolträdgården, som har en mer traditionell utformning med ettåriga grödor i planteringsbäddar, tillåts barnen regelmässigt inte samla på löst material eller flytta saker. På bygg- och odlingslekplatsen varvas mer traditionella odlingsformat med skogsträdgårdsodling. Utbudet av perenna grönsaker, buskar och träd erbjuder barnen en möjlighet att smaka på ätbara växter redan vid första träffen i april och artrikedomen lockar till sig insekter som barnen kan upptäcka. Här blir odlingsområdet en miljö för barnen att utforska och det krävs färre tillrättavisingar. Skogsträdgårdar kan tillföra värdefulla estetiska, sociala och pedagogiska värden, liksom lekvärden och ekologiska värden, samtidigt som skötselinsatsen blir lägre än en i en konventionell odling (Crawford, 2010; Stoltz & Schaffer, 2018; Hammarsten et al., 2019). Initiativen som nu tas för att introducera denna odlingsform med barn blir intressanta att följa upp (Hammarsten et al., 2019).

Stadsodling med barn utgör en tradition där fokus ligger på aktiviteterna med barnen och det är också det samspel som uppstår mellan barnen och mellan barn och odlingarna som vi så här långt redovisat. Med en mer utvecklad strategi också för platsen skulle man med fördel kunna ansluta till en vidare tradition för utomhusbaserat lärande. Platser som de här studerade med djur och natur har stor kapacitet att väcka barns nyfikenhet, men de visar också intresse för platsen som en del av ett vidare lokalsamhälle. De fäster sig vid platsen och ledare trots ganska få besök och det märks att båda platserna sporrar deras fantasi. Det hade krävts mer omfattande intervjuer med barnen och intervjuer med lärare och familjer för att förstå vilken betydelse deras besök till stadsodlingen kan ha fått för dem själva och lokalsamhället. Ambitioner med stadsodling för barn som stödjer utvecklingen av lokalt liv i en hållbar utveckling utgör en rimlig strategi utifrån litteraturen på området, men kan inte direkt knytas till de aktiviteter som här dokumenterats.

Stadsodlingens bidrag till utvecklingen av hållbara städer behöver ge mer plats åt barns nyfikenhet, lekfullhet och självstyrda aktivitet. Att anamma nya former för odlingssystem är en väg att pröva för att hitta former för att odla med barn som sker mer på deras egna villkor och tar hänsyn till sociala såväl som ekologiska hållbarhetsaspekter.

Litteraturförteckning

- Aaskov Knudsen M, Hjulmann Seidler P. (2013). *Nature Interpretation for Children and Young People in the Nordic Countries*. Copenhagen.
- Adams, W. M. (2006). *The Future of Sustainability: Re-Thinking Environment and Development in the Twenty-First Century*. The World Conservation Union.
- Anan, S. and A. Sen (2000). *Human Development and Economic Sustainability*. World Development Vol. 28 No. 12, pp. 2029-2049.
- Astell-Burt, T., Feng, X. Q., Mavoa, S., Badland, H. M., & Giles-Corti, B. (2014). Do low-income neighbourhoods have the least green space? A cross-sectional study of Australia's most populous cities. *BMC Public Health*, 14. <https://doi.org/10.1186/1471-2458-14-292>.
- Balmford, A. et al. (2002). Economic reasons for conserving wild nature. *Science* 297, 950 – 953.
- Bendt, P. Barhel S. och Colding J. (2013). Civic greening and environmental learning in public-access community gardens in Berlin. *Landscape and Urban Planning*, 109(1), 18-30.
- Bergquist, M. (1996). *En utopi i verkligheten – Kolonirörelsen och det nya samhället*. Etnologiska föreningen i Västsverige.
- Björklund, Annika (2010). *Historical urban agriculture: food production and access to land in Swedish towns before 1900*. Stockholm: Annika Björklund and Acta Universitatis Stockholmiensis.
- Blair, D. (2009). The child in the garden: An evaluative review of the benefits of school gardening. *The journal of environmental education*, 40(2), 15-38.
- Bonow, M., & Normark, M. (2018). Community gardening in Stockholm: participation, driving forces and the role of the municipality. *Renewable Agriculture and Food Systems*, 1-13.
- Boverket. (2010). *Socialt hållbar stadsutveckling – en kunskapsöversikt*.
- Braswell, T. H. (2018). Fresh food, new faces: community gardening as ecological gentrification in St. Louis, Missouri. *Agriculture and Human Values*, 35(4), 809–822. <https://doi-org.proxy.mau.se/10.1007/s10460-018-9875-3>
- Brodin, J. & Lindstrand, P. (2008). Utelek i ett mångkulturellt perspektiv. I A. Sandberg (red.) *Miljöer för lek, lärande och samspel* (137-165). Lund: studentlitteratur.
- Cele, S. (2013). Childhood in a neoliberal utopia: planning rhetoric and parental conceptions in contemporary stockholm. *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography*, 97(3), 233–247. <https://doi.org/10.1111/geob.12078>
- Chawla, L. (2007). Childhood Experiences Associated with Care for the Natural World: A Theoretical Framework for Empirical Results. *Children, Youth and Environments* 17(4), pp. 44-170.
- Chawla, L. (2015). Benefits of nature contact for children. *CPL Bibliography*, 30(4), 433-452. DOI: 10.1177/0885412215595441.

- Crawford, M. (2010). *Creating a Forest Garden*. Ayyanthole: Green books.
- Dadvand, P., de Nazelle, A., Figueras, F., Basagaña, X., Su, J., Amoly, E., Nieuwenhuijsen, M. J. (2012). Green space, health inequality and pregnancy. *Environment International*, 40, 110–115. <https://doi.org/10.1016/j.envint.2011.07.004>
- Delshammar, T. (2011). Urban odling i Malmö. *Stad & Land*, 181.
- Fangen, K. (2005). Deltagande observation. Daleke Grafiska AB, Malmö
- Fegler, C., & Unemo, L. (2000). *Vad är hållbar utveckling?* Stockholm: Finansdepartementet.
- Frantz C, Mayer SF, Norton C, Rock M. (2005). There is no ‘I’ in nature: The influence of self-awareness on connectedness to nature. *Journal of Environmental Psychology*. ss. 427- 436.
- Friel, S. et al., 2011. Urban health inequities and the added pressure of climate change: an action-oriented research agenda. *Journal of Urban Health*, 88(5), ss.886-895.
- Fägerstam, E. (2012). Children and young people’s experience of the natural world: Teachers’ perceptions and observations. *Australian Journal of Environmental Education*, vol. 28 (1), pp. 1–16
- Giusti, M. (2019). Human-nature relationships in context. Experiential, psychological, and contextual dimensions that shape children’s desire to protect nature. *PLoS ONE* 14(12): e0225951. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0225951>
- Göteborgs stad. (2019). Stadsnära odling. <https://stadsnaraodling.goteborg.se/> (Hämtad 2019-10-03).
- Haaland, C., & van den Bosch, C. K. (2015). Challenges and strategies for urban greenspace planning in cities undergoing densification: A review. *Urban Forestry & Urban Greening*, 14(4), 760–771.
- Hale, J., Knapp, C., Bardwell, L., Buchenau, M., Marshall, J., Sancar, F., & Litt, J. S. (2011). Connecting food environments and health through the relational nature of aesthetics: gaining insight through the community gardening experience. *Social science & medicine* (1982), 72(11), 1853–1863. doi:10.1016/j.socscimed.2011.03.044.
- Hammarsten, M., Askerlund, P., Almers, E., Avery, H., Samuelsson, T. (2019). Developing ecological literacy in a forest garden: children’s perspectives *Journal of Adventure Education and Outdoor Learning*, 19(3), 227-241.
- Hedenfelt, E. (2013). *Hållbarhetsanalys av städer och stadsutveckling – Ett integrerat perspektiv på staden som ett socioekologiskt, komplext system*, Malmö University Publications in Urban Studies (MAPIUS), Malmö högskola, Institutionen för urbana studier.
- Henecke, B., & Khan, J. (2002). Working Paper in Sociology. Retrieved from www.soc.lu.se/info/publ.
- Horgby, C. & Jarlov, L. (1991). *Lägenhetsträdgårdar : ett nygammalt sätt att förbättra bostadsmiljön*. Stockholm: Statens råd för byggnadsforskning.

- Högberg, L. (2014). *Building sustainability: studies on incentives in construction and management of real estate*. Stockholm: Architecture and the Built Environment, KTH Royal Institute of Technology.
- Jansson, M., (2012). Skolträdgårdens goda sidor. I Delshammar, T. (red) *Stadsodling – Reflektioner och perspektiv från SLU Alnarp*. LTJ-rapport, ss. 17-22.
- Johansson, A., Kollberg, S. & Bergström, K. (2009). *Grönområden för fler: en vägledning för bedömning av närhet och attraktivitet för bättre hälsa*. Östersund: Statens folkhälsoinstitut.
- Jordet, A. (2010). *Klasserommet utenfor. Tillpasset opplæring i et utvidet læringsrom. The classroom outdoors. Education in an extended context*. Latvia: Cappelen Damm AS. Kahn, Peter H., Jr. (Ed); Kellert, Stephen R. (Ed). (2002). *Children and nature: Psychological, sociocultural, and evolutionary investigations*, ss. 93-116.
- Karsten, L. (2005). It all used to be better? Different generations on continuity and change in urban children's daily use of space. *Children's Geographies*, 3(3), 275-290
- Knigge, L. (2009). Intersections between public and private: community gardens, community service and geographies of care in the US City of Buffalo, NY. *Geographica Helvetica*, 64(1): 55–52.
- Kuo, M., Barnes, M., & Jordan, C. (2019). Do Experiences With Nature Promote Learning? Converging Evidence of a Cause-and-Effect Relationship. *Frontiers in psychology*, 10, 305. doi:10.3389/fpsyg.2019.00305
- Laaksoharju, T., Rappe, E., Kaivola, T. (2012). Garden affordances for social learning, play, and for building nature-child relationship. *Urban Forestry & Urban Greening*, 11, 195-203.
- Larsson, Marie (2009). *Stadsdelsträdgård - plats för gemenskap och kreativa processer*. Diss. (sammanfattning/summary) Alnarp : Sveriges lantbruksuniv., Acta Universitatis Agriculturae Sueciae, 1652-6880 ; 2009:40
- Lerstrup, I.E., (2016). *Green Settings for Children in Preschools: Affordance-Based Considerations for Design and Management (Diss)*. University of Copenhagen. Köpenhamn: Department of Geosciences and Natural Resource Management, Faculty of Science.
- Lehtonen, M. (2004). The environmental–social interface of sustainable development: capabilities, social capital, institutions. *Ecological economics*, 49(2), 199-214.
- Liefländer K,A, Fröhlich G, Bogner X,F, Schultz WP. (2013). Promoting connectedness with nature through environmental education. *Environmental Education Research*. ss. 370-384
- Lin, B. B., et al. (2015). The future of urban agriculture and biodiversity-ecosystem services: Challenges and next steps. *Basic and Applied Ecology*, <http://dx.doi.org/10.1016/j.baae.2015.01.005>
- Louv, Richard. (2005). *Last child in the woods: saving our children from naturedeficit disorder*. Chapel Hill, NC: Algonquin Books of Chapel Hill. ISBN 10-56512-522-3 (Paperback).

- Malmö Stad. (2018). Översiktsplan för Malmö. Planstrategi. Malmö. Hämtad från: https://malmo.se/download/18.270ce2fa16316b5786c18924/1528181608562/%C3%96VERSIKTSPLAN+F%C3%96R+MALM%C3%96_antagen_31maj2018_lowres.pdf
- Malmö stad. (2019). Stadsodling. <https://malmo.se/Uppleva-och-gora/Gora/Stadsodling.html> (Hämtad 2019-10-03).
- Martin, G, Clift, R. and Christie, I. (2016) Urban Cultivation and Its Contributions to Sustainability: Nibbles of Food but Oodles of Social Capital Sustainability, 8 (5). p. 409.
- Matparken, (2020). Grönsaksodling i Gottsundagipen. <http://www.matparken.se/> (Hämtad 2020-02-28).
- McClintock N. (2018). Cultivating (a) Sustainability Capital: Urban Agriculture, Ecogentrification, and the Uneven Valorization of Social Reproduction. *Annals of the American Association of Geographers* 108: 579–590.
- Mitchell, D. (2003). *The Right to the City: Social Justice and the Fight for Public Space*. New York, Guilford Press.
- Murphy, Kevin. (2012). "The social pillar of sustainable development: a literature review and framework for policy analysis." *Sustainability: Science, Practice and Policy*, Vol 8, nr. 1:3: 15–29.
- Mårtensson F., Boldemann C., Söderström, M., Blennow M., Englund JE., Grahn P. (2009). Outdoor environmental assessment of attention promoting settings for preschool children. *Health Place* 15(4), 1149-57.
- Mårtensson, F., Jensen, L., E., Söderström, M. & Öhman, J. (2011). Den nyttiga utevistelsen? Forskningsperspektiv på naturkontaktens betydelse för barns hälsa och miljöengagemang. (rapport 6407). Stockholm: Naturvårdsverket
- Mårtensson, F., Jansson, M., Johansson, M., Raustorp, A., Kylin, M. & Boldemann, C. (2014). The role of greenery for physical activity play at school grounds, *Urban Forestry & Urban Greening*, 13 (1), 103-113. DOI: 10.1016/j.ufug.2013.10.003.
- Mårtensson, F. & Nordström, M. (2017). Nordic child friendly urban planning reconsidered. I Bishop, K. & Corkery, L. (2017). *Designing Cities with Children and Young People: Beyond Playgrounds and Skate Parks*. Taylor & Francis (ss. 36-46).
- Mårtensson, F. (2012). Hälsofrämjande äventyr med naturen som distraktion. *Socialmedicinsk tidskrift*. 89:3.
- Nisbet K,E, Zelenski M,J, Murphy A,S. (2009). Linking Individuals' Connection With Nature to Environmental Concern and Behavior. *Environment and Behavior*: ss. 715- 740.
- Nordström, M. (2002). *Instängd på platsen: En miljöpsykologisk analys av upplevelsen att växa upp och bo i ett segregerat bostadsområde*. Stockholm: Kulturgeografiska institutionen, Stockholms universitet.

- Nyberg, E. & Sanders, D. (2014). Drawing attention to the 'green side of life', *Journal of Biological Education*, 48:3, 142-153, DOI: 10.1080/00219266.2013.849282
- Persson, T. (2018). "Mot en socio-ekologisk stadsutvecklingsprocess" En studie av potentialen för social och ekologisk hållbarhet vid energireovering och stadsutveckling i miljonprogrammets bostadsområden. Lunds Universitet.
- Persson Å, Eriksson C, Löhmus M. (2018). Inverse associations between neighborhood socioeconomic factors and green structure in urban and suburban municipalities of Stockholm County. *Landscape and Urban Planning*.179:103-106.
- Raworth, K. (2012). "A Safe and Just Space for Humanity: Can we live within the doughnut?." *Oxfam Policy and Practice: Climate Change and Resilience* nr. 1: 1.
- Rigolon, A. (2016). A complex landscape of inequity in access to urban parks: A literature review. *Landscape and Urban Planning*, 153, 160–169. <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2016.05.017>.
- Rockström, J., Steffen, W., Noone, K., Persson, Å., Chapin III, F. S., Lambin, E., ... & Nykvist, B. (2009). Planetary boundaries: exploring the safe operating space for humanity. *Ecology and society*, 14(2). Roman-Alcalá, A. (2015). Concerning the unbearable whiteness of urban farming. *Journal of Agriculture, Food Systems, and Community Development*, 5(4), 179–181. <http://dx.doi.org/10.5304/jafscd.2015.054.031>
- Rosol, M. (2012). Community volunteering as neoliberal strategy? Green space production in Berlin. *Antipode* 44(1):239–257.
- RUAF. (2006). Urban agriculture: what and why? [Online]. RUAF Foundation Web Page. [Accessed 2019 Oct 3]. RUAF, Netherlands.
- Säumel, I., Reddy, S. E., & Wachtel, T. (2019). Edible City solutions—One step further to foster social resilience through enhanced socio-cultural ecosystem services in cities. *Sustainability*, 11(4), 972.
- Schultz WP. (2002). Inclusion with Nature: The Psychology of Human-Nature Relations. In Schmuck P, Schultz WP. *Psychology of Sustainable Development*. Boston: Kluwer Academic.
- Sjöholm, C, Saltzman, K & Gunnarsson, A. (2017). Ett eget utomhus. Perspektiv på livet i villaträdgården. Makadam förlag, Göteborg.
- Specht, K. et al. (2014). Urban agriculture of the future: an overview of sustainability aspects of food production in and on buildings. *Agriculture and Human Values*, 31(1), ss.33-51.
- Stadsjord. (2020). <https://stadsjord.se/> (Hämtad 2020-02-28).
- Stadsodling Malmö. (2019). Stadsodlingsnätverket sågs igen!. <https://stadsodlingmalmo.se/nyheter/> (Hämtad 2019-10-23)
- Stigendal, M., & Östergren, P.-O. (2013). Malmös väg mot en hållbar framtid: hälsa, välfärd och rättvisa. Kommissionen för ett socialt hållbart Malmö. Hämtad från: <http://muep.mau.se/handle/2043/16319>

- Stockholm stad. (2019). Stadsodling. <https://www.stockholm.se/ostermalm/stadsodling> (Hämtad 2019-10-03).
- Stoltz J. och Schaffer C. (2018). Salutogenic Affordances and Sustainability: Multiple Benefits With Edible Forest Gardens in Urban Green Spaces. *Front. Psychol.* 9:2344
- Ström, L., Molnar, S. & Isemo, S. (2017). Social hållbarhet ur ett samhällsplaneringsperspektiv, u.o.: Mistra Urban Futures.
- Söderström M, Boldemann C, Mårtensson F, Mårtensson F, Raustorp A, Blennow M (2013). The quality of the outdoor environment influences children's health. -A cross-sectional study of preschools. *Acta Paediatr* 5,102(1), 83-91.
- Thomson, I. H., & Bebbington, J. (2005). Social and environmental reporting in the UK: a pedagogic evaluation. *Critical Perspectives on Accounting*, 16(5), 507-533. <https://doi.org/10.1016/j.cpa.2003.06.003>
- Tornaghi, C. (2014). Critical geography of urban agriculture. *Progress in Human Geography* 38(4):551–567
- Tunström, M., Gunnarsson-Östling U. & Bradley, K. (2015). Socioekologisk stadsutveckling: begrepp och lokal praktik = Socioecological urban development: concepts and local practice. Stockholm: Arkitektur Förlag.
- Voicu, I. & Been, V. (2008). The effect of community gardens on neighboring property values. *Real Estate Economics* 36(2): 241–283.
- Wake, S.J., (2008). In the best interest of the child': juggling the geography of children's gardens (between adult agendas and children's needs). *Children's Geographies* 6 (4), 423–435.
- Wake, S. J., & Birdsall, S. (2016). Can school gardens deepen children's connection to nature?. In K. Nairn, P. Kraftl & T. Skelton (Eds.), *Space, Place and Environment (Geographies of Children and Young People, Vol 3)* (1st ed): (pp.89-114). Singapore: Springer.
- Wells, N.M., Jimenez, F.E. & Mårtensson, F. (2018). Children and nature. I van den Bosch, M. & Bird, W. (Eds.), *Oxford Textbook of Nature and Public Health – the role of nature in improving the health of a population* (pp. 167-76). Oxford: Oxford University Press.
- WHO (2016). Urban green spaces and health. A review of evidence. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe.
- Åkerblom, P. (2005). Lära av trädgård. Pedagogiska, historiska och kommunikativa förutsättningar för skolträdgårdsverksamhet . Uppsala: Doctoral thesis. Swedish University of Agricultural Sciences.
- Ärlemalm-Hagsér, E. & Pramling Samuelsson, I. (2009). Många olika genusmönster existerar samtidigt i förskolan. *Pedagogisk Forskning i Sverige*, 14 (2), 89–110.

Appendix A

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Institutionen för arbetsvetenskap, ekonomi
och miljöpsykologi

2019-02-20

Information om forskning i skolträdgård under våren 2019

I vår är barnens skola i ert område med i ett odlingsprojekt på Botildenburgs Skolträdgård. Som forskare från Sveriges lantbruksuniversitet kommer vi att följa projektet för att undersöka vad det betyder för era barn och området där ni bor. Kunskapen skall leda till bättre förståelse för hur platser i utomhusmiljön kan bidra till en hållbar samhällsutveckling. Studien genomförs i samarbete med Stiftelsen Botildenburg och är ett delprojekt inom hållbar områdesutveckling som finansieras av organisationen Mistra Urban Futures.

Vid barnens besök i Skolträdgården under våren kommer det ibland att finnas en forskare på plats för att följa verksamheten. Vi kommer att dokumentera vilka platser som används och hur aktiviteter utvecklas. Vi deltar i olika aktiviteter och samtal men det är alltid personal från Botildenburg som leder verksamheten. Vid första tillfället kommer vi att berätta för barnen varför vi är där och de får tillfälle att ställa frågor och ge synpunkter.

Materialet vi samlar in kommer bara att delges forskare i projektet. Vi skriver *inte* upp barnens namn, klass eller annan personlig information och när resultat presenteras har vi fokus på aktiviteter och verksamheten i stort.

Om du har frågor, synpunkter eller vill veta mer om projektet så tveka inte att kontakta oss!

Fredrika Mårtensson

Anna Litsmark

Universitetslektor

Forskningsassistent

040-415453

040-415532

fredrika.martensson@slu.se

anna.litsmark@slu.se

SLU, Box 88, SE-230 53 Alnarp, Sweden

www.slu.se

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Institutionen för arbetsvetenskap, ekonomi och miljöpsykologi 2019-03-20

Information om forskning kring Växtvärkets pedagogiska verksamhet under våren 2019

I vår är er forskola med i ett pedagogiskt projekt på Guldängen. Som forskare från Sveriges lantbruksuniversitet kommer vi att följa projektet för att undersöka vad denna verksamhet kan betyda för era barn och stadsdelen. Kunskapen skall leda till bättre förståelse för hur platser i utomhusmiljön kan bidra till en hållbar samhällsutveckling. Studien genomförs i samarbete med Växtverket och är ett delprojekt som finansieras av forskningscentrat Mistra Urban Futures.

Vid barnens besök på Guldängen under våren kommer det ibland att finnas en forskare på plats för att följa verksamheten. Vi kommer att dokumentera aktiviteter och hur platsen används. Vi deltar i aktiviteter och samtal, men det är alltid personal från Växtverket som leder verksamheten. Vid det första tillfället kommer vi att berätta för barnen varför vi är där och de får tillfälle att ställa frågor och ge synpunkter.

Materialet vi samlar in kommer bara att delges forskare i projektet. Vi skriver *inte* upp barnens namn, klass eller annan personlig information och när resultat presenteras har vi fokus på aktiviteter och verksamheten i stort.

Om du har frågor, synpunkter eller vill veta mer om projektet så tveka inte att kontakta oss!

Fredrika Mårtensson

Anna Litsmark

Universitetslektor

Forskningsassistent

040-415453

040-415532

fredrika.martensson@slu.se

anna.litsmark@slu.se

SLU, Box 88, SE-230 53 Alnarp, Sweden

www.slu.se

Appendix B

Händelselogg över studiens datainsamling

Datum	Verksamhet	Aktivitet
22 nov. 2018	Stadsdelsskolträdgården	Fältstudier. Barnens sista dag i skolträdgården.
8 feb. 2019	Stadsdelsskolträdgården	Möte med ansvariga inom projektet.
27 feb. 2019	Bygg- och odlingslekplatsen	Slutkonferens för projektet Malmö Växer. Första träff med ledare från bygg- och odlingslekplatsen.
5 mars 2019	Stadsdelsskolträdgården	Informationsmöte tillsammans med ledare och pedagoger.
19 mars 2019	Stadsdelsskolträdgården	Studiebesök tillsammans med Mistra Urban Futures panel.
12 mars 2019	Bygg- och odlingslekplatsen	Informationsmöte tillsammans med ledarna.
2 april 2019	Bygg- och odlingslekplatsen	Fältstudier. (9.30-11.00) Barnens första dag efter vinteruppehållet.
3 april 2019	Stadsdelsskolträdgården	Fältstudier. (8.30-9.00) Inställd verksamhet, men möter på en grupp med sex barn och en pedagog som bekantar sig med platsen.
9 april 2019	Bygg- och odlingslekplatsen	Fältstudier. (9.30-11.00) 4 ledare, 3 pedagoger och 11 förskolebarn
10 april 2019	Stadsdelsskolträdgården	Fältstudier. Två grupper, förmiddag (8.45-10.00) och eftermiddag (11.30-13.00). Aktivitetsledare, pedagoger och förskoleklassbarn från de två skolorna.
11 april 2019	Stadsdelsskolträdgården	Fältstudier. En grupp, förmiddag (8.45-10.00) aktivitetsledare, pedagoger och förskoleklassbarn från de två skolorna.
23 april 2019	Bygg- och odlingslekplatsen	Fältstudier. (9.30-11.00) 4 ledare, 4 pedagoger och förskolebarn (19 stycken)
24 april 2019	Stadsdelsskolträdgården	Fältstudier. Två grupper, förmiddag (8.45-10.00) och eftermiddag (11.30-13.00). aktivitetsledare, pedagoger och förskoleklassbarn från de två skolorna.
25 april 2019	Stadsdelsskolträdgården	Fältstudier. En grupp, förmiddag (8.45-10.00) aktivitetsledare, pedagoger och förskoleklassbarn från de två skolorna.
7 maj 2019	Bygg- och odlingslekplatsen	Fältstudier.
8 maj 2019	Stadsdelsskolträdgården	Fältstudier. En grupp, eftermiddag (11.30-13.00) med åtta barn från en av skolorna, en pedagog och aktivitetsledaren.
14 maj 2019	Bygg- och odlingslekplatsen	Fältstudier. (9.30-11.00) Tre ledare, barn från förskolan och fyra pedagoger.
15 maj 2019	Stadsdelsskolträdgården	Fältstudier. En grupp, förmiddag (8.45-10.00) aktivitetsledare, biodlare, pedagoger och förskoleklassbarn från de två skolorna.
4 juni 2019	Bygg- och odlingslekplatsen	Fältstudier. (9.30-11.00) Två ledare, åtta barn från förskolan och fyra pedagoger.
12 juni 2019	Stadsdelsskolträdgården	Fältstudier. Inställd verksamhet.
13 juni 2019	Stadsdelsskolträdgården	Fältstudier. En grupp, förmiddag (8.45-10.00) aktivitetsledare, två pedagoger och förskoleklassbarn från en av skolorna. Följer med barnen från och till skolan.
21 aug. 2019	Stadsdelsskolträdgården	Fältstudier. (10.00-13.00) Invigning av herrgårdsbyggnaden.
21 aug. 2019	Bygg- och odlingslekplatsen	Fältstudier. (13.00-14.00). Samtal med ledare.
28 aug. 2019	Bygg- och odlingslekplatsen	Fältstudier. (15.00-16.00). Samtal med ledare och personer som rör sig runt platsen.
28 aug. 2019	Stadsdelsskolträdgården	Fältstudier. (16.30-17.00). Samtal och observationer av personer som rör sig runt platsen.

Appendix C

Sammanställning av dokument använda i studien

Bygg- och odlingslekplatsen	Stadsdelsskolträdgården
Dokument: <i>Ansökan om stöd ur Allmänna arvsfonden till projekt</i> (2016)	Dokument: <i>Botildenburgs Skolträdgård: Utvärdering</i> (2018)
Dokument: <i>Årsrapport med projektplan</i> (2018)	Dokument: <i>Skolträdgården: Planeringsdokument</i> (2019)
Dokument: <i>Planering VT 2019 Annelund & Gullängens fsk</i> (2019)	Dokument: <i>Förskolornas vårtermin 2019 i skolträdgården</i> (2019)
Dokument: <i>Veckoschema VT 2019</i> (2019)	Dokument: <i>Skolträdgård schema</i> (2019)
Dokument: <i>Första besöket: Välkomna till Guldängen, vi väcker platsen!</i> (2019)	Dokument: <i>Skolträdgården uppdaterad presentation 2019</i> (2019)
Dokument: <i>Återuppliva grönsakerna</i> (2019)	Dokument: <i>Anteckningar och sammanfattning från utvärderingsmöte med pedagoger och rektorer/ledningsrepresentanter på Botildenburg</i> (2019)
Hemsida: <i>Malmöinitiativet</i> , hämtad från: https://malmo.flexite.com/malmo_fp/listview/3GLM/detailsView/2370 (2019-11-20)	

